

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

Climate Change Local Adaptation Plan for Action

घेर्मु गाउँ विकास समिति, लमजुङ्ग

(आ.व. २०७१/०७२ देखि ०७५/०७६ सम्म)

तयार गर्ने:

घेर्मु गाउँ विकास समितिको कार्यालय,

लमजुङ्ग

२०७१

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

Climate Change Local Adaptation Plan for Action

घेर्मु गाउँ विकास समिति, लमजुङ्ग

(आ.व. २०७१/०७२ देखि ०७५/०७६ सम्म)

तयार गर्ने:

घेर्मु गाउँ विकास समितिको कार्यालय,

लमजुङ्ग

२०७१

योजनाको नाम: जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना
योजनाको अंग्रेजी नाम: Climate Change Local Adaptation Plan for Action
तयार गरिएको वर्ष: २०७१
योजना अवधि: २०७१/०७२ देखि २०७५/०७६ सम्म
तयार गर्ने: घेर्मुगाविस को कार्यालय, लमजुङ्ग
प्राबिधिक सहयोग: हरियो वन कार्यक्रम/केएर नेपाल

समन्वय गर्ने: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन समन्वय समिति

कृतज्ञता: नेपाल सरकार, विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय
जिल्ला विकास समिति, लमजुङ्ग

यो अनुकूलन कार्ययोजना USAID को आर्थिक सहयोगमा संचालीत हरियो वन कार्यक्रम मार्फत तयार पारिएको हो ।

आवरण फोटो: घेर्मुगाविस को स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माणको क्रममा समुदायले तयार गरेको सामाजिक तथा संकटासन्नता नक्सांकन चित्र ।

नेपाल सरकार
सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय
गाँउ विकास समितिको कार्यालय

पत्र संख्या :

चलानी नं :

मिति : २०७१।११।२२

योजनाको सन्दर्भमा

मावनजन्य क्रियाकलापहरु विशेषतः तीव्र औद्योगिक विकास, अव्यवस्थित शहरीकरण, पेट्रोलियम इन्धनको अत्याधिक प्रयोग, विषाक्त ग्याँस तथा रासायनिक पदार्थको उत्पादन, वन विनाश तथा वन क्षयिकरण लगायतको कारण उत्पन्न हरितगृह ग्याँसले विश्वव्यापी उष्णीकरण भइरहेको छ । यसको परिणामस्वरूप जलवायुमा परिवर्तन आएको कुरा विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन अनुसन्धानबाट पुष्टि भइसकेको छ । जलवायु परिवर्तनको असर नेपालमा स्थानीय तहमा पनि प्रत्यक्ष रुपमा देखिन थालिसकेको छ । तसर्थ परिवर्तित जलवायुले निम्त्याएको असरहरूसँग जुध्न अनुकूलनका उपायहरु अवलम्बन गर्नु अहिले अपरिहार्य बनेको छ ।

नेपालमा वर्षेनी अनियमित वर्षा, बाढी, पहिरो, खडेरी, हुरीबतास, असिना, शितलहर आदि जस्ता प्रकोपहरु ठाउँ अनुसार देखा परिरहेका छन् । यस्ता प्रकोपहरुको कारण गरिब, सिमान्तकृत तथा संकटासन्न समुदायको जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा नकारात्मक असर परिरहेको छ । यस्ता असरबाट लमजुङ जिल्लाको यस **धेर्मु गा.वि.स.** पनि अछुतो छैन । बाढी, नदि किनारा कटान, खडेरी, महामारी, आगलागी, मिचाहा प्रजाति, रोगकिरा, शितलहर, हावाहुरी, असिना आदि यस गा.वि.स.का बासिन्दाले खेपिरहेका समस्याहरु हुन् । यसै सन्दर्भमा धेर्मु गा.वि.स.का स्थानीय समुदायसँग प्रत्यक्ष अन्तर्क्रिया गरी जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि गर्दै सङ्गठनात्मकता क्षेत्र र घरधुरी पहिचान गरिएको छ । यसका साथै जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरुलाई विभिन्न औजार तथा विधिहरुको प्रयोग गरी स्थानीय अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान तथा प्राथमिकिकरण गरिएको छ । यसरी पहिचान गरिएका जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरुलाई समुदाय स्तरमा अनुकूलन गर्नको लागि आगामी ५ वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

यस गा.वि.स.को अनुकूलन योजना तयारीका लागि युएसएडको आर्थिक सहयोग तथा हरियो वन कार्यक्रम, केएर नेपालको सहजीकरणको लागि धेर्मु गा.वि.स. आभार व्यक्त गर्दछ । साथै स्थानीय सरोकारवालाहरु, विभिन्न निकायका प्रतिनिधिहरु तथा अन्य संघ संस्थाहरुको प्रत्यक्ष सहभागिताको लागि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यस योजनालाई गाउँ परिषद मार्फत अनुमोदन एवं वार्षिक योजनाहरुमा समायोजन गर्दै कार्यान्वयन गर्न यस गा.वि.स.को कार्यालय सदा तत्पर रहने छ । साथै यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरुको सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा राख्दछु ।

धन्यवाद ।

शिव प्रसाद पौडेल

गा.वि.स. सचिव, धेर्मु
शिव प्रसाद पौडेल
गा वि स सचिव

संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय
जिल्ला विकास समितिको कार्यालय
बेसीशहर, लमजुङ्ग

च.नं :
प.सं.

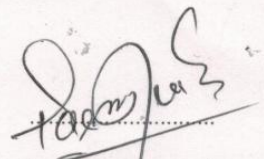
मिति : २०७९।११।२७

शुभकामना

विश्वमा अत्याधिक हरित गृह ग्यासको उत्सर्जनले जलवायु परिवर्तन भई मानव तथा जैविक विविधतामा नकारात्मक असर पारिरहेको कुरा सबै तहमा स्विकार गरिईसकेको तथ्य हो । जलवायु परिवर्तनको असरबाट विश्वका धनी-गरिब, विकसित-अविकसित सबै गोलादका मुलुक र त्यहाँका बासिन्दा उत्तिकै प्रभावित हुन्छन् । विगत केही वर्ष यता देखिएका सुख्खा र वर्षामा अनियमितताले पनि नेपाल लगायतका मुलुकमा, आर्थिक विकासमा चुनौति खडा गर्न थालिसकेको छ । वर्षामा अनियमितता, बाढी, पहिरो, कृषि उपजमा आएको कमी आदि कुराले सिधै खाद्य सुरक्षामा असर पारिरहेछ । नेपाल जस्तो भौगोलिक विविधता तथा कृषिमा आधारित अर्थतन्त्र रहेको मुलुकमा जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिमका बढ्दो घटनाहरुले भन् भन् जोखिमहरु बढाउँदै गएको छ ।

यसै सन्दर्भमा घेर्मु गाँउ विकास समितिका समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि गरी जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिमबाट प्रभावित समुदाय र घरधुरीहरुको अनुकूलन क्षमताको विकास गर्न गा.वि.स.मा रहेका स्थानिय निकाय, सरोकारवालाहरु, जलवायु परिवर्तनले प्रभावित घरधुरीहरुको प्रत्यक्ष सहभागितामा स्थानिय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना निर्माण भएकोमा अत्यन्त खुशी व्यक्त गर्न चाहन्छु । साथै यो योजना तयारीको लागि युएसएडको आर्थिक सहयोगमा संचालित हरियो वन कार्यक्रमले समुदायलाई आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा गरेकोमा हरियो वन कार्यक्रम प्रति पनि जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, लमजुङ्ग आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

योजनाको कार्यान्वयन पछि जलवायु परिवर्तनको असरबाट प्रभावित विपन्न, दलित, सिमान्तकृत वर्ग, महिला तथा बालबालिकाहरुलाई प्रत्यक्ष रुपमा फाइदा पुग्ने विश्वास लिएको छु । साथै यस अनुकूलन योजनाको सफल कार्यान्वयनको बिश्वास लिदै घेर्मु गाँउको जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक असरको सामना गर्ने क्षमताको बृद्धि होस् भनी शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

विष्णु प्रसाद शर्मा

स्थानिय विकास अधिकारी,
जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, लमजुङ्ग

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सारांश

जलवायु परिवर्तन प्राकृतिक प्रक्रिया भएतापनि मानव क्रियाकलापले यसको प्रवेगदरमा वृद्धि ल्याएको छ । विश्वको ध्यान नै अहिले जलवायु परिवर्तनको असरबाट विश्व जगतलाई यस बाट निम्तिने प्रकोपहरूसँग जुध्ने, जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउने र समानुकूलन बढाउने तर्फ आकृष्ट भएको अवस्थामा नेपाल यस संदर्भबाट अछुतो नरहने देखिन्छ । तसर्थ नेपाल सरकारले स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउन, अनुकूलित क्षमता वृद्धि गर्न र समानुकूलनता बढाउन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७, जलवायु परिवर्तन नीति २०६७ र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को राष्ट्रिय संरचना २०६८ तयार पारी सकेको अवस्थामा यस घेर्मुगाविसले यी कार्यक्रम, नीति एवं संरचनाले मार्गदर्शन गरेको प्रक्रिया र चरणहरूलाई अवलम्बन गर्दै यसको भावना अनुरूप यस कार्य योजना तयार पारेको छ ।

यस प्रकृयालाई मुर्तरूप दिने कार्य गाउँ विकास समितिको नेतृत्वमा गठित “गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति”, घेर्मुको समन्वय,USAIDको आर्थिक सहयोग र हरियो वन कार्यक्रम, केएर नेपालको प्रविधिक सहयोग एवं सहजीकरण मार्फत सम्भव भएको हो । संकटासन्नता र अनुकूलनका मुख्य पक्षहरूलाई विश्लेषण गर्ने क्रममा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना (LAPAFramework),२०६८मा उल्लेख भए अनुरूपका औजारहरू अवलम्बन एवं प्रयोग गरी गरेर यस कार्य योजना तयार पारिएको हो । यस कार्ययोजना तयारीको क्रममा यसका प्रत्येक चरणमा स्थानीय व्यक्तिहरूको सकृय सहभागीता रहेको छ । यसकासाथै तयारी गर्ने क्रममा विभिन्न निकायका प्रतिनिधीहरू, स्थानीय सरोकारवालाहरू जस्तै: गाविस, सामुदायीक वन व्यवस्थापन समिति, राजनैतिक दलका प्रतिनिधि, समाजसेवी, बुद्धिजीवि, वडा नागरिक मञ्च, दलित, महिला, जनजाती, जोखिम क्षेत्रका प्रतिनिधी, अन्य संघसंस्थाहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा अन्तरक्रियात्मक छलफल गरिएको थियो र उहाँहरूबाटै आएका तथ्यहरूका आधारमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) तयार पारिएको हो ।

यसका साथै घेर्मुगाविसमा हरियो वन कार्यक्रम, केएर नेपाल मार्फत तयार भएका दुई (२)वटा समुदाय स्तरका अनुकूलन योजना (CAPA) हरु पनि यस योजना तयारीका महत्वपूर्ण आधार हुन् ।

स्थानीय समुदायको सक्रिय सहभागीतामा तयार भएको यस अनुकूलन कार्ययोजनाको सार संक्षेप निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

शिर्षक	विवरण	
गाविस	घेर्मुगाविस, लमजुङ्ग जिल्ला	
सिमाना	<ul style="list-style-type: none"> ♦ पूर्व : मनास्लु हिमाल ♦ पश्चिम : ताघिङ्ग गाविस , मस्याङ्दी नदी ♦ उत्तर : मनाङ्ग जिल्ला ♦ दक्षिण : बाहुनडाँडा गाविस 	
क्षेत्रफल	१,७६,७६,७४५ वर्ग मिटर	
घरधुरी एवं जनसंख्या	४०२ (९० % गुरुङ्ग र १० % अन्य)	
हावापानी	चिसो	
प्रमुख जीविकोपार्जनका आधार	कृषि र पशुपालन थोरै मात्रामा नोकरी र व्यापार	
मुख्य जलवायु जन्य प्रकोप	पहिरो , सुख्खा, पानी मुहान सुक्ने, मिचाहा प्रजाति वनमा, खेतीबलीमा रोग कीरा, उत्तिस घारीमा भुसिलकीरा	
वडा संकटासन्नता	जलवायु संकटासन्नताको स्तर	वडाहरु
	अति उच्च जोखिम	वडा नं १ र २
	उच्च जोखिम	वडा नं ८ र ९
	मध्यम जोखिम	वडा नं ३, ४, ६
	न्यून जोखिम	वडा नं ५ र ७
संकटासन्नता घरधुरी	सबै घरधुरी कुनै न कुनै जोखिमले प्रभावित	
आशातित उपलब्धी	समुदायको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षमता तथा विपद् व्यवस्थापन क्षमतामा बृद्धि भई जीविकोपार्जनमा सहयोग पुग्ने	
अनुकूलन कार्यक्रम सम्पन्न हुने विषयगत क्षेत्र	कृषि पशुपालन तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, जल श्रोत तथा उर्जा, मानव स्वास्थ्य, जलवायु सिर्जित प्रकोप, ग्रामीण वसोबास तथा पूर्वाधार	
अनुमानित लागत	रु.८२,००,०००(बयासि लाख मात्र)	
योजनाको समायोजन	तयार गरिएको स्थानीय अनुकूलन योजनालाई दिगो र संस्थागत रुपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि गाविस मा तयार हुँदै गएको आवधिक गाविस योजनामा र आगामी वर्ष देखि राष्ट्रिय योजना तर्जुमा प्रक्रिया अनुसार समायोजन गरिने छ । अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी निकायको वार्षिक योजनामा समेत समावेश गराउनको लागि पैरवी गरिनेछ ।	
योजना कार्यान्वयन	गाउँ विकास समितिको नेतृत्वमा गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापन समन्वय समितिको समन्वयमा साभेदार संघ संस्था तथा उपभोक्ता समिति	

योजना कार्यान्वयनमा मुख्य भूमिका/सहयोग गर्न सक्ने निकायहरु	जि.वि.स., गाविस , जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सिँचाई डिभिजन कार्यालय, जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, खानेपानी डिभिजन कार्यालय, जिल्ला भू संरक्षण कार्यालय, जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय, गै.स.स., स्थानिय क्लब, समूह तथा संघ संस्था, स्थानीय स्वास्थ्य केन्द्र, रेडक्रस शाखा/उपशाखा, प्रहरी कार्यालय, वन उपभोक्ता समूह, सहकारी संस्था, हरियो वन कार्यक्रम,आदि ।
क्षमता विकास	गा.वि.स, वडा र वस्ती तिनवटै तहका कार्यान्वयनकर्ता, व्यवस्थापक, अनुगमनकर्ता समेत स्थानिय तहमा विषयगत क्षेत्रको जनशक्ति विकास कार्य गरिने ।
लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण	जलवायु परिवर्तनले गर्दा मानवीय तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा देखिएको नकारात्मक असरहरुलाई सम्बोधन गर्नको लागि तर्जुमा गरिएको अनुकूलन क्रियाकलापहरुमा विपन्न, दलित, महिला, तथा पछाडि पारिएका वर्गहरुको पहुँच तथा नियन्त्रणको अवस्था सुनिश्चित गरिएको छ ।
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन जिल्ला तह, गा.वि.स तह र समुदाय तहबाट गरिने ।

माथि उल्लेखित विवरणहरु यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको आधार हुन् । समुदायको परिकल्पना साकार पार्न यी कार्ययोजनाहरु तयार पारिएका हुने र यीनको सफल कार्यान्वयन र दिगो प्रभावको लागी सबै सरोकारवालाहरुको भूमिकामा विशेष जोड दिइएको छ । लैङ्गिक समानता, सामाजिक सद्भाव र समावेशिकरण सफल कार्यान्वयनका लागि महत्वपूर्ण अङ्गको रुपमा पहिचान गरि अङ्किरण गरिएको छ । सफल, प्रभावकारी एवं वर्गमुखि कार्यान्वयनका लागी जिल्ला, गाविस वा अन्य सेवाप्रदायक एवं सामाजिक संघसस्थाहरुको क्षमता विकास एवं वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा समायोजन गरी एकीकृत विधि अंगाल्न विशेष जोड दिइएको छ।

विषयसूचि

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सारांश	i
परिच्छेद १: स्थानीय अनुकूलन योजना तथा विपद व्यवस्थापन योजनाको औचित्य तथा मान्यता	१
१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको औचित्य तथा मान्यता :	१
१.२ स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनाको औचित्य र मान्यता :	३
१.३ स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा, प्रक्रिया र विधि	३
१.४ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना बिच अन्तर सम्बन्ध	५
परिच्छेद २. घेर्मु गाविसको संक्षिप्त विवरण	७
२.१ गाविसको पृष्ठभूमि :	७
२.२ लम्जुङ्ग जिल्ला स्थित घेर्मु गाविसको नक्सा	८
२.३ गाविसको भू उपयोगको अवस्था	८
२.४ सामाजिक अवस्था	९
२.५ मानवीय अवस्था	९
२.६ शैक्षिक अवस्था	९
२.७ शैक्षिक योग्यता सम्बन्धि विवरण	९
२.८ विद्यालय तहमा शिक्षा तथा साक्षरताको अवस्था	९
२.९ आर्थिक अवस्था	१०
२.१० प्राकृतिक स्रोत	११
२.११ सामुदायिक विकास	११
२.१२ इन्धन तथा उर्जा	११
परिच्छेद ३: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य, उद्देश्य तथा विशेषता:	१२
३.१ अनुकूलन योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु	१२
३.२ अनुकूलन कार्ययोजनाको विशेषता	१२
परिच्छेद ४: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा प्रकृया :	१४
४.१. जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि	१५
४.२ संकटासन्नता तथा अनुकूलन लेखाजोखा	१६
४.३ महिला, दलित विपन्न तथा पछाडी पारिएका वर्गहरुमा परेको जोखिमहरुको प्रभाव विश्लेषण :	२४
४.४ विषयगत क्षेत्रमा परेको प्रभाव	२५

४.५ पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता नक्सांकन तथा विश्लेषण	२६
परिच्छेद ५: तापक्रम तथा वर्षाको विगतको तथ्यांकहरूको विश्लेषण तथा भविष्यको आंकलन	२९
५.१ तापक्रम:	२९
५.२ वर्षा:	३०
परिच्छेद ६ : अनुकूलन तथा प्रकोप व्यवस्थापनका प्रयासहरूको विश्लेषण	३२
६.१ अनुकूलन तथा प्रकोप व्यवस्थापनका विभिन्न प्रयासहरूको विश्लेषण	३२
६.२. उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना	३३
६.३ अनुकूलन तथा प्रकोप व्यवस्थापन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण	३४
६.४ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा	३५
६.५ सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण	४०
६.६ अनुकूलन योजनाको कार्यान्वयन प्रकृया	४०
६.७ अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन	४१
६.८ सार्वजनिक सूनुवाई तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण	४१
६.९ प्रगति प्रतिवेदन	४२
६.१० समीक्षा तथा परिमार्जन	४२
६.११ सुचना तथा सञ्चार	४२
६.१२ दोहोरोपना तथा रिक्तता	४२
६.१३ सहभागीतामुलक अनुगमन, मुल्यांकन, समीक्षा र सिकाई पद्धति	४२
६.१४. अनुगमन योजनाको तार्किक खाका	४४
६.१५. अनुगमन मुल्याङ्कन योजना	४५
सन्दर्भ सामाग्रीहरू :	४६
अनुसूचीहरू:	४७
अनुसूची १: गाउँ जलवायू परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति गठन तथा संचालन कार्यविधि	४७
अनुसूची २. गाउँ जलवायू परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति	५६

तालिका अनुसूचीहरू:

तालिका १: संक्षिप्त विवरण	७
तालिका २: घेर्मु गाविसको खेतीयोग्य जमीनको विवरण (वर्ग मिटरमा)	८
तालिका ३: गाविसको मानवीय अवस्था	९
तालिका ४: शैक्षिक विवरण	९
तालिका ५: साक्षरताको अवस्था	९
तालिका ६: घेर्मु गाविसको कृषि उत्पादन	१०
तालिका ७ : मौसमी पात्रो	१७
तालिका ८: प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम	१८
तालिका ९: जीविकोपार्जनका स्रोत माथिको प्रभाव विश्लेषण	२०
तालिका १०: प्रकोपहरूको जोडागत स्तरिकरण	२०
तालिका ११ : वडा संकटासन्नता स्तरिकरण	२२
तालिका १२: वडा संकटासन्नताको स्तर	२२
तालिका १३: संकटासन्न घरधूरी तथा वर्ग	२२
तालिका १४: जोखिमहरूको वर्ग, जाति, लिङ्ग, उमेर, सक्षमता अनुसार फरक प्रभावको विश्लेषण	२४
तालिका १५: विषयगत क्षेत्रमा परेको प्रभावको तालिका	२५
तालिका १६: वन परिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको असर	२७
तालिका १७ : कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको असर	२७
तालिका १८: जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको प्रभाव	२८
तालिका १९: तीन वटै पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको प्रभाव	२८
तालिका २०: अनुकूलनका तथा प्रकोप व्यवस्थापन लागि प्रयास गरिएका र गर्नुपर्ने कार्यहरू	३२
तालिका २१ : अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापनका प्राथमिकिकरणका कार्यक्रमहरू	३४
तालिका २२: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	३५
तालिका २३: सेवा प्रदायक निकाय तथा समुदायको अपेक्षा	४०
तालिका २४ : सहभागीतामुलक अनुगमन, मूल्यांकन, समीक्षा र सिकाइ समिति गठन	४४
तालिका २५: अनुगमन योजनाको तार्किक खाका	४४
तालिका २६: अनुगमन तथा मूल्यांकनको विस्तृत खाका	४५

चित्रको अनुसूचीहरु :

चित्र १ : स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा प्रक्रिया	४
चित्र २ : लम्जुङ्ग जिल्ला स्थित घेर्मु गाविसको नक्सा	८
चित्र ३ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाको चक्र	१५
चित्र ४ : घेर्मु गाविसको जोखिम नक्सांकन	२१
चित्र ५ : लम्जुङ्गको १० वर्षको औषत अतिक्रमतामा तापक्रम	२९
चित्र ६ : विगत १०/१० वर्ष अवधिको खूदीको औसत न्युनतम तापक्रमको प्रवृत्ति	३०
चित्र ७ : विगत ३० वर्षको खूदी क्षेत्रको औसत मासिक वर्षातको तथ्याङ्क	३०
चित्र ८ : विगत ३० वर्षको खूदीको वार्षिक वर्षातको बदलिंदो तथ्याङ्क	३१

परिच्छेद १: स्थानीय अनुकूलन योजना तथा विपद व्यवस्थापन योजनाको औचित्य तथा मान्यता

१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको औचित्य तथा मान्यता :

जलवायु परिवर्तन एउटा निरन्तर चलिरहने प्रकृया हो र यसले पार्ने प्रभावले यतिवेला संसारका सबै व्यक्ति, संस्था वा राष्ट्रलाई चिन्तित बनाएको छ । यसै कारण आजभोलि विश्वभरी जलवायु परिवर्तनको चर्चाले महत्व पाएको छ । बढ्दो प्राविधिक, औद्योगिक विकास तथा विलासी मानव जीवनशैलीका कारण बढ्दै गएको हरितगृह ग्याँसको बढ्दो उत्सर्जनका कारण वायुमण्डलमा हरितगृह ग्याँसको मात्रा बढिरहेको छ जसका कारण पृथ्वीको तापक्रम बढ्दै गएको छ । पृथ्वी तात्ने प्रक्रियाले गर्दा वायुमण्डलको तापक्रम, हावाको बहाव र वर्षामा घटवढ भई अन्ततोगत जलवायुमा परिवर्तन आएको छ । जलवायु परिवर्तनसंगै विगतको ऋतुको ढाँचा, हावापानी र तापमा फेरलबदल भएको देखिन्छ र यस्ता असरहरूले गर्दा वर्षेनी बाढी, पहिरो, हावाहुरी, असिना, सुखा, खडेरी, तातो हावाका लहरहरू जस्ता घटनाहरू बढी मात्रामा दोहोरिरहेका छन् । जलवायु परिवर्तनको प्रभाव नेपालमा पनि प्रत्यक्ष रूपमा मुख्यतया जीविकोपार्जन, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, जलस्रोत तथा उर्जा, जलवायु उत्पन्न प्रकोप, मानव स्वास्थ्य र ग्रामीण बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा देखा पर्न थालिसकेको राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ ले जनाएको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय र विकासका संरचनाहरूमा नकारात्मक असर पुगेको कुरा विभिन्न तथ्याङ्क र प्रमाणहरूले पुष्टि गरेका छन् भने यसको असरबाट गरिब, विपन्न, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धाहरू, साधन स्रोतमा कम पहुँच भएका घरधुरी साथै प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित समुदायहरू बढी प्रभावित हुन्छन् भन्ने तथ्य विभिन्न अध्ययनहरूले प्रष्ट पारिसकेका छन् ।

जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असर नेपाल र नेपाल जस्ता अति कम विकसित एवं विकासोन्मुख देशहरूमा बढी परिरहेको छ । नेपाल विश्वका १९८ मलुकमध्ये एक भू-कम्पीय जोखिमका हिसाबले ११ औँ, पानी जन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३० औँ (स्रोत: युएन वि.सि.पि.आर २००४, जर्मन वाच, मानव विकास प्रतिवेदन २००९) र जलवायु परिवर्तनको जोखिमका हिसाबले चौथो स्थानमा रहेको छ (मापलक्रफ्ट) । नेपालका ग्रामीण क्षेत्रमा रहेका समुदायहरूको जीविका र जीविकोपार्जनका स्रोतमाहरूमा जलवायु परिवर्तनका असरहरूले प्रत्यक्ष प्रभावित पारिरहेको छ ।

नेपालको भौगोलिक विभाजन हिमाल, पहाड र तराईमा जलवायु परिवर्तनको असर पनि फरक-फरक रूपमा देखिएको छ । त्यैगरी नेपालको विकास प्रक्रियामा जलवायु परिवर्तनले थप अवरोध पुर्याउने सम्भावना उत्तिकै टड्कारो रूपमा स्थानीय, जिल्ला, क्षेत्रीय, तथा राष्ट्रिय स्तरमा देखिएको छ । यी र यस्तै समस्यालाई उजागर गर्न र जलवायु परिवर्तनका प्रभावलाई सम्बोधन गर्न नेपालले पनि अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि-सम्झौतासँग हातेमालो गर्दै विभिन्न नीति नियम, संरचनाहरूको सुरुवात

गरिसकेको छ । नेपाल सरकारले अनुकूलन योजना प्रक्रियाको थालनी गरिसकेको छ । यसै सन्दर्भमा सरकारले २०६७ सालमा राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (National Adaptation Programme of Action, NAPA) लाई अनुमोदन गरेको हो ।

हालसम्म नेपाल सरकारले राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (NAPA) २०६७, जलवायु परिवर्तन नीति २०६७, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना (National Framework on LAPA) २०६८ का साथसाथै विभिन्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरू (LAPA) समेत तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइसकेको छ । जलवायु परिवर्तन समानुकूलनको प्रकृत्यामा विभिन्न विषयगत नीतिहरूमा अनुकूलनको समायोजन अघि बढेको छ । जलवायु परिवर्तन समानुकूलन (Resilience) लाई स्थानीय तथा राष्ट्रिय विकास योजना प्रक्रियामा समायोजन गर्ने लक्ष्य अनुरूप वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ ल्याएको छ । यस कार्ययोजनाले स्थानीय तथा राष्ट्रिय योजनामा समायोजन गरिने जलवायु परिवर्तन समानुकूलनको प्रक्रिया ऊर्ध्वगामी (Bottom-up), समावेशी (Inclusive), तत्परता (Responsive) र लचिलो (Flexible) हुने कुरा सुनिश्चित गर्दछ । यसरी नै जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि उपलब्ध बजेटको ८०% स्थानीय तहमै लगानी गर्नुपर्ने नीतिगत निर्णय समेत भएको छ । स्थानीय समुदाय, विशेष गरी जलवायु संकटासन्न वर्गलाई अनुकूलित हुन सहयोग गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्ने लक्ष्य राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम र जलवायु परिवर्तन नीतिमा राखिएको छ । यसका अतिरिक्त नेपाल सरकारले जलवायु समानुकूलित राष्ट्रिय योजना समेत तयार गरिसकेको छ । हाल जलवायु परिवर्तनसँग जुध्ने प्रयास स्थानीय, जिल्ला, क्षेत्रीय, तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा हुँदै आएको छ ।

घेर्मु गाविसका वासिन्दाले पनि जलवायु परिवर्तन र जलवायु जन्य प्रकोप बढ्दै गइरहेको महसुस एवं अनुभव गर्न थालेका छन् । यस गाविसका अधिकांश घरधुरीहरू कृषि तथा पशुपालनमा निर्भर रहेका छन् तर पहिरो, सुख्खा, खडेरी, आगालागि, रोग कीरा, मिचाह प्रजाति, हुरि बतास चट्याड, असिना जस्ता प्रकोपहरूले यहाँको कृषि उत्पादन तथा पशुपालनमा असर परी यहाँको जीविकोपार्जनको पद्धतिमा नकारात्मक असर पार्दै गरेको सन्दर्भ बढ्दै गएको छ । जलवायु परिवर्तन तथा जलवायुजन्य प्रकोपबाट परेका तथा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावबाट स्थानीय स्तरमा अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना (लापा) तयार गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यहोरा लापाको राष्ट्रिय संरचनाले दर्शाएको छ ।

सोही सन्दर्भमा लमजुङ्ग जिल्लाको जोखिम नक्सांकन र जिल्ला स्तरीय सरोकारवालाहरूको गोष्ठीबाट स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माणको लागी घेर्मु गाविस छनौट भएको हो । नेपाल सरकारबाट स्वीकृत स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरू अवलम्बन गरी बहुसरोकारवाला निकाय(गाविसका वडा नागरिक मञ्च, गाविस सचिव, शिक्षक, समाजसेवी, राजनैतिक दलका प्रतिनिधि, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन समूहका प्रतिनिधि, महिला, पुरुष लगायत अन्य बुद्धिजीविहरू) को सहभागितामा सञ्चालित जलवायु परिवर्तन अभिमुखीकरण एवं स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA) तर्जुमा गोष्ठीबाट आगामी ५ वर्षका लागि जलवायु

परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । त्यसै सिलसिलामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा प्रकृत्याकामा सहजीकरण गर्न, कार्यक्रम तथा विनियोजित बजेट एकीकृत तथा समन्वयात्मक ढंगबाट लक्षित संकटासन्न समुदायसम्म पुर्‍याउन तथा स्थानीय निकायलाई सहयोग गर्न गाउँ विकास समितिको नेतृत्व एवं हरियो वन कार्यक्रम, केएर नेपालको सहयोगमा सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरुको समावेशी साभा मञ्चको रुपमा 'घेर्मु गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति' मिति २०७० श्रावण २७ गते गठन गठन भई क्रियाशील रहेको छ ।

हरियो वन कार्यक्रम, केएर नेपालको सहजीकरणमा यस गा.वि.स जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण भएका छन् । घेर्मुगाविस मा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना बनाउनु अघि हरियो वन कार्यक्रमको सहयोगमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह स्तरको २ वटा समुदाय स्तरको अनुकूलन योजना समेत बनेका छन् ।

१.२ स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनाको औचित्य र मान्यता :

नेपाल बाढी, पहिरो, महामारी, आगलागी, शीतलहर र हिमताल विस्फोट, हिमपहिरो तथा विनाशकारी भू-कम्पको जोखिममा रहेको मुलुक हो । जलवायु परिवर्तनका कारण पर्ने प्रतिकूल प्रभावबाट पनि नेपाल संवेदनशील अवस्थामा रहेको छ । यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकारबाट स्वीकृत विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ मा व्यवस्था भए बमोजिम विपद् जोखिम व्यवस्थापनको क्षेत्रमा पूर्वतयारी तथा जोखिम न्यूनीकरण कार्यलाई विशेष महत्व दिइएको छ । विपद् जोखिम व्यवस्थापनको सवाललाई विकासका योजनासँग मूलप्रवाहीकरण गरि विपद् उत्थानशील समाज निर्माण गर्ने क्रममा जिम्मेवार निकायले पहलकदमी लिन आवश्यक भईसकेको छ ।

यस परिस्थितिमा विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई केन्द्र देखि स्थानीय तहसम्म विस्तार गरी सबै तहका विकासका नीति तथा कार्यक्रममा मूलप्रवाहीकरण गर्नु पर्ने यथार्थतालाई आत्मसात गर्दै दिगो विकासको मान्यतालाई सुनिश्चित गर्न प्रभावित सबै वर्ग समुदाय एवं क्षेत्रको पहुँच र स्वमित्व स्थापित हुनेगरी स्थानीय स्रोत, साधन तथा क्षमताको अधिकतम परिचालन गर्दै विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई सहभागितामूलक, पारदर्शी उत्तरदायी, समावेशी र जिम्मेवार बनाउन विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ को मूल भावना तथा मर्मलाई आत्मसात गर्दै स्थानीय स्वायत्त शासन एने, २०५५ को दफा २ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०६८ स्वीकृत गरी लागु गरेको छ ।

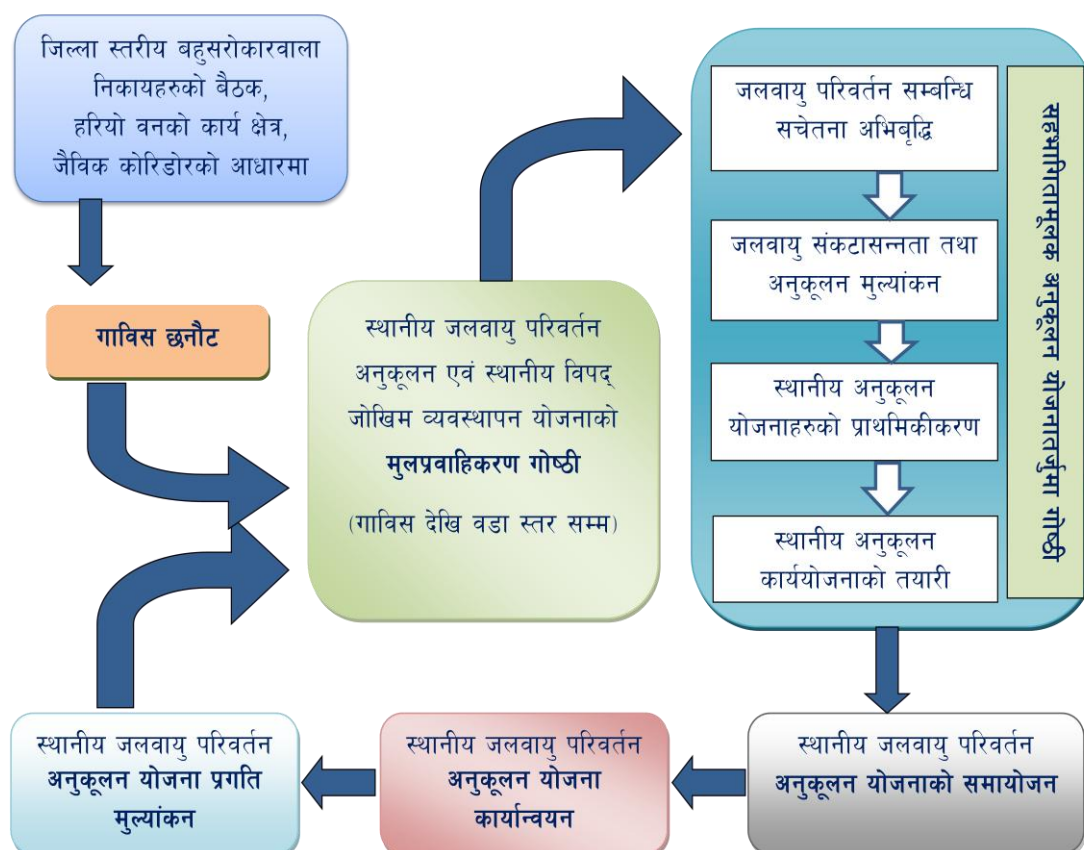
१.३ स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा, प्रक्रिया र विधि

१.३.१ योजना निर्माण प्रक्रिया विधि

योजना तर्जुमा गर्दा तल उल्लेख गरिएको विधि र प्रक्रियाहरु अपनाएको छ ।

- योजना निर्माण गर्दा गाविस संग स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका माथि छलफल ।
- स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धि गोष्ठी संचालन ।
- गाविसका सरोकारवाला निकायहरुको प्रत्यक्ष सहभागिता ।
- स्थानीय विपद् व्यवस्थापनका विषयमा समुहगत रुपमा छलफल ।
- गाविस अर्न्तगतका प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने निकायहरुको सहभागितालाई जोड दिइएको छ ।
- विगतका वर्षहरुमा भएको विपद्को आधारमा विश्लेषण ।
- गाविसको सामाजिक, आर्थिक तथा शैक्षिक अवस्थाबारे विश्लेषण ।
- गाविसका विभिन्न वडाहरुका प्रतिनिधिहरु सँगको छलफल तथा योजनाका लागि आवश्यक तथ्याङ्क संकलन गरिएको छ ।
- विभिन्न स्थानीय स्तरमा कार्यरत संघ-संस्थाको विश्लेषण गरी विपद् व्यवस्थापनका लागि योजना तर्जुमा ।
- विपद्को ऐतिहासिक विश्लेषण गरिएको छ ।
- विभिन्न संघ-संस्थागत क्षमता विश्लेषण गरी कार्य जिम्मेवारी बाडफाँड गरिएको छ ।
- सर्म्पक, समन्वय तथा सम्बन्ध विस्तारलाई विपद् व्यवस्थापनमा जोड दिइएको छ ।

चित्र १: स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा प्रक्रिया

(स्रोत : स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०६८)

१.३.२ योजनाको कार्यान्वयन रणनीति

- यो योजनालाई अनुमोदन तथा वैधानिकता दिनका लागि गाविसको भेला वा परिषद्मा छलफल गरिने छ ।
- स्थानीय स्तरका दक्ष तालिम प्राप्त जनशक्तिक परिचालन गर्दै विपद् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय जनसमुदायको सहभागिता गराई समुदायको क्षमतामा विकास गरिने छ ।
- स्थानीय स्तरको परम्परागत सिप, शैली, क्षमता पद्धतिकलाई उजागर गरी विपद् व्यवस्थापनका लागि प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिने छ ।
- योजनाको प्रभावकारीता कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षणका लागि गाविस, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिलाई परिचालित गराईने छ ।
- यो योजनाको प्रत्येक वर्ष पुनरावलोकन गरी वार्षिक योजना तयार पार्न गाविसलाई प्रेरित गरिनेछ र पाँच वर्षमा योजनाको वृहत पुनरावलोकन गरि अध्यावधिक गरिने छ ।

१.३.३ योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

- स्थानीय निकाय र गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन समितिले (अनुसूची-१) योजना कार्यान्वयनको लागि नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नेछ ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा गाविस अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि तय गरिएका सूचक वमोजिम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ । साथै उक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने संस्थाले सम्बन्धित निकायमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने छ ।

१.३.४ योजनाको पुनरावलोकन तथा अध्यावधिक कार्य

- गाउँ विकास समितिले यस योजनाको पुनरावलोकन तथा समिक्षा प्रत्येक वर्ष गर्नेछ साथै उक्त योजनालाई प्रभावकारी बनाउन प्रत्येक ५वर्षमा वृहत पुनरावलोकन गरि अध्यावधिक गरिनेछ ।

१.४ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना बिच

अन्तर सम्बन्ध

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजनाको मुख्य उद्देश्य नेपालले भोगिरहनु पर्ने र दोहोरिरहने जलवायु परिवर्तनका साथसाथै बाढी, पहिरो, महामारी, आगलागी, शितलहर जस्ता विनाशकारी समस्या तथा जोखिमहरु सँग जुध्न उत्थनशील समुदायको निर्माण गर्नु रहेको छ । साथै समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, वर्तमान तथा भावि जोखिम तथा प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नु रहेको छ । यी दुवैलाई योजनाहरु नेपाल सरकारले अनुमोदन गरिसकेको छ । कार्ययोजना बनाउदा प्रभावित सबै वर्ग, समुदाय एवं क्षेत्रको पहुँच र स्वामित्व स्थापित हुने गरी स्थानीय स्रोत, साधन तथा क्षमताको अधिकतम परिचालनमा ध्यान दिनु पर्दछ । साथै सहभागितामुलक, पारदर्शी, उत्तरदायी, समावेशी र जिम्मेवार हुनु पर्दछ ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना नेपाल सरकारको वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय अन्तर्गत पर्दछ भने स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना नेपाल सरकारको सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय अन्तर्गत पर्दछ । तर यो दुवै योजनाको व्यवस्था जिल्ला विकास समिति अन्तर्गत

गरिने निर्देशन पनि उल्लेख गरिएको छ । जिल्ला विकास समितिको वातावरण तथा उर्जा इकाईले जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि क्षेत्र समेत हेर्दछ भने गाविस स्तरमा हालसम्म त्यस्तो कुनै संरचना बनिसकेको अवस्था छैन । गाविस स्तरमा रहेका विद्यमान संरचनाहरूले सामान्यतया कुनै खास विषयगत क्षेत्र वा राजनैतिक तथा वर्गिय क्षेत्र मात्र समेटेको अवस्था छ । तर जलवायु परिवर्तनले कुनै विशेष क्षेत्रमा मात्र नभई सबैजसो क्षेत्रमा असर गर्दछ । यी कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि गाविस तथा नगरपालिकालाई एक उपयुक्त ईकाइ मानिएको छ ।

स्थानीय अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना दुवै छुट्टा छुट्टै भएता पनि यसको उद्देश्य, आशय योजना तर्जुमा प्रक्रिया र विधिमा खासै भिन्नता देखिदैन । दिगो विकासको मान्यतालाई सुनिश्चित गर्न यस योजनाहरूलाई विकासका योजनासंग मूलप्रवाहीकरण गर्नु पर्दछ । स्थानीय अनुकूलन योजनामा जलवायु उत्पन्न प्रकोप एउटा क्षेत्र भएता पनि अन्य विपद् जस्तै विनाशकारी भू-कम्प र अन्य विपद् जोखिमलाई सम्बोधन नगर्ने भएकोले स्थानीय अनुकूलन योजना र स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना समायोजन गर्नु पर्ने अत्यवश्यक देखिन्छ ।

यस योजना तयार गर्दा जलवायु उत्पन्न प्रकोपका साथै अन्य विपद् जोखिमलाई पनि मध्यनजर गरि तयार पारिएको छ । यी दुवै योजना समायोजन गरेको खण्डमा काम नदोहोरिनुका साथै खर्चको मितव्ययि हुने देखिएकोले नेपाल सरकारले यसको समायोजनका लागि ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ ।

परिच्छेद २. घेर्मु गाविसको संक्षिप्त विवरण

घेर्मुगाविस को संक्षिप्त विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: संक्षिप्त विवरण

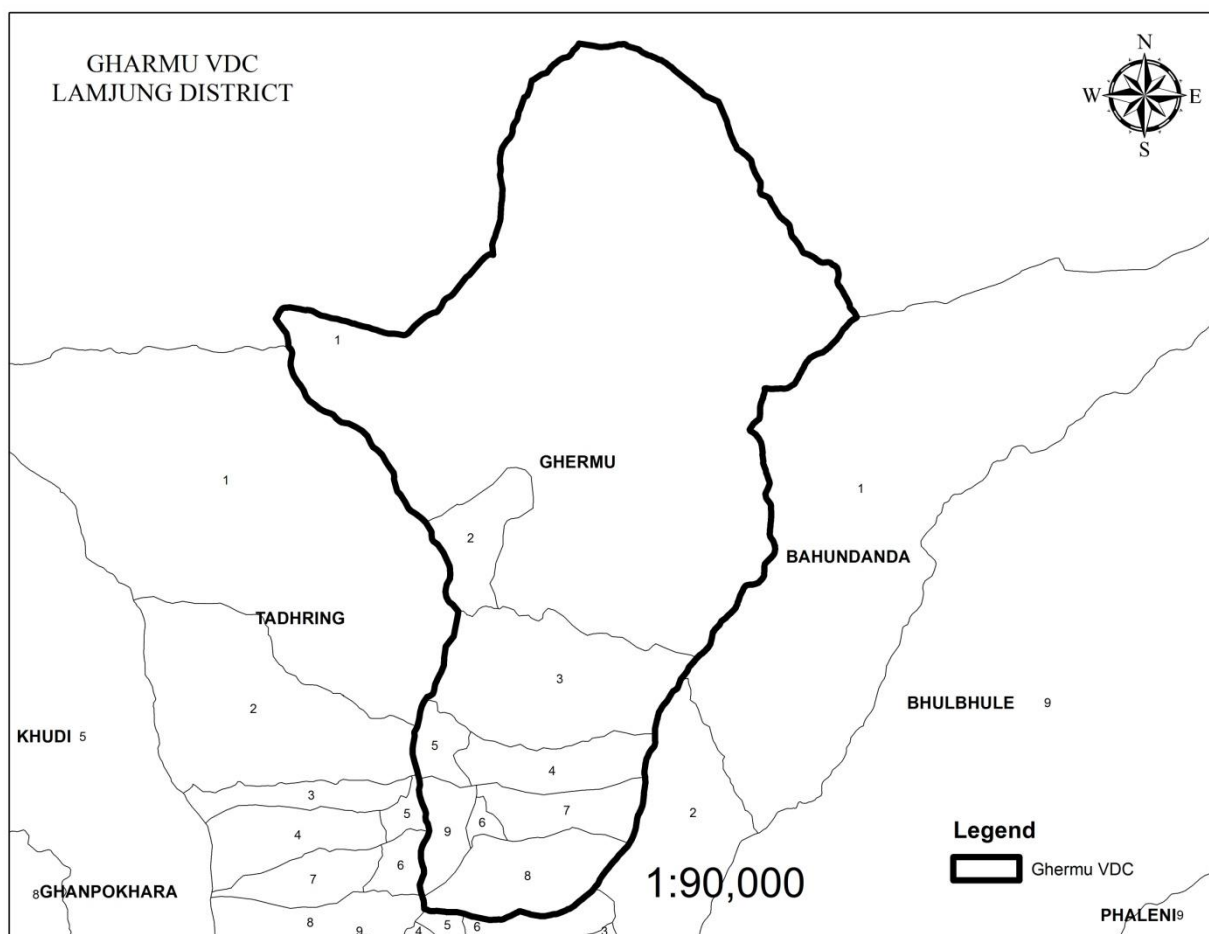
शिर्षक	विवरण
गाविसको नाम	घेर्मु
चारकिल्ला	पूर्व : मनास्लु हिमाल पश्चिम : ताघ्रिङ्ग गाविस , मर्स्याङ्दी नदी उत्तर : मनाङ्ग जिल्ला दक्षिण : बाहुनडाँडा गाविस
क्षेत्रफल	१७६७६७४५ वर्ग मिटर
घरधुरी एवं जनसंख्या	४०२ (९० % गुरुङ्ग र १० % अन्य)
जातीयगत विवरण	गुरुङ्ग, कामी, सार्की, नेवार, दमाई, ब्राम्हण
प्रमुख पेशा तथा जीविकोपार्जनको आधार	कृषि र पशुपालन धोरै मात्रामा नोकरी र व्यापार
हावापानी / जलवायुको अवस्था	चिसो
जलवायु परिवर्तनको स्थानीय प्रभाव	पहिरो , सुख्खा, पानी मुहान सुक्ने, मिचाहा प्रजाति वनमा, खेतीबलीमा रोग कीरा, उत्तिस घारीमा भुसिलकीरा
मुख्य जोखिमहरु	असिना, पहिरो, मिचाहा प्रजाति, चोरी सिकार निकासी
संकटासन्न वडाहरु	१, २, ८ र ९

२.१ गाविसको पृष्ठभूमि :

घेर्मु गाविस जिल्ला सदरमुकाम बेसिशहरदेखि ८ कोश टाढा छ । बेसीशहर देखि ५ घण्टाको पैदल दुरी अथवा २ घण्टा ३० मिनेटको कच्ची सडक यातायातबाट ताघ्रिङ्ग गाविस को स्यांगेमा पुगी भोलेङ्गे पुल पार गरी यस गाविस मा पुग्न सकिन्छ ।

मनास्लुलाई शिरमा राखी मर्स्याङ्दी नदीलाई काखैबाट बग्न दिएको घेर्मु प्राकृतिक सुन्दरताले भरिपूर्ण छ । समुन्द्री सतहबाट ११५४ मिटर देखि ५१६६ मिटर सम्मको उचाईमा फैलिएको यस गाविस को कुल क्षेत्रफल १७६७६७४५ वर्ग मिटर रहेको छ । मानाङ्ग भएकाल जाने पैदल मार्गका लागि बास बस्ने उपयुक्त थलो अन्य ठाउँको तुलनामा वडा नै. ५ घेर्मु फाँटमा होटल, लज र सरकारी कार्यालय तथा संघ संस्थाहरु पनि रहेका छन् । अन्य जातिहरुको बसोबास अत्यन्त न्यून रहेको यस गाविस मा ९०% भन्दा बढी गुरुङ्गहरुको बसोबास रहेको छ ।

२.२ लम्जुङ्ग जिल्ला स्थित घेर्मुगाविसको नक्सा

चित्र २: लम्जुङ्ग जिल्ला स्थित घेर्मु गाविसको नक्सा

२.३ गाविसको भू उपयोगको अवस्था

तालिका २: घेर्मु गाविसको खेतीयोग्य जमीनको विवरण (वर्ग मिटरमा)

विवरण	अवल	दोयम	सीम	चहार
खेत	-	-	१६०९८०	९२६६४५
पाखो	-	-	५८५७८०	३१३२९६०

(स्रोत :- नापी शाखा, लमजुङ्ग)

- घेर्मुगाविस को भू- उपयोगको स्थिति
 - ✓ आवादि खेती गरिएको जमीन :- ४८०५५६५ वर्ग मिटर
 - ✓ जंगल , गौचरन , सार्वजनिक :- १२८७९९८० वर्ग मिटर

२.४ सामाजिक अवस्था

यस गाविस को ४०२ घर परिवारमा जम्मा जनसंख्या १७७६ रहेको छ । गाविस को जनसंख्या बा.क्षे. ०.६२ प्रतिशत दलित ८.४९ प्रतिशत छ भने जनजाती ९०.८४ प्रतिशत रहेको छ । बौद्ध धर्म मान्नेहरु ५८.६३ प्रतिशत हिन्दु धर्म मान्नेहरु ३७.३९ प्रतिशत र अन्य धर्म मान्नेहरु ३.७८ प्रतिशत रहेको छन् ।

गुरुङ्ग जातिहरुको बसोबास अधिक रहेको यस गा.वि.स मा बौद्ध धर्मावलम्बीहरु धेरै रहेको छन् । यस गाविस मा मुख्य गरी ल्होसार, दशैं, तिहार जस्ता चाडपर्वहरु मनाउने गरिन्छ ।

२.५ मानवीय अवस्था

पेशा तथा व्यवसायको हिसाबले यस गाविस मा ८१९ जनसंख्या कृषिमा अश्रित रहेको पाइन्छ । नोकरीमा १३, व्यापारमा ६ र अन्य क्षेत्रमा २ जना मात्र संलग्न रही जीविकोपार्जन गरिरहेको छन् । १५ वर्ष भन्दा मुनी र १५ वर्ष सम्मको जनसंख्या ६०८ रहेको छ भने ६० वर्ष भन्दा माथि उमेर भएकाहरुको जनसंख्या २२२ रहेको छ ।

तालिका ३: गाविसको मानवीय अवस्था

कृषि	नोकरी	व्यापार	वैदेशिक रोजगार	अन्य
८१९	१३	६	१३०	२

(श्रोत : घेर्मुगाविस को पार्श्व चित्र, २०६६)

२.६ शैक्षिक अवस्था

शिक्षा तथा साक्षरताको हिसाबमा माध्यमिक तह सम्मको अध्यापन हुने यस गाविस मा माध्यमिक तहको एक विद्यालय र प्राथमिक तहको ५ वटा गरी जम्मा ६ वटा शैक्षिक संस्थाहरु रहेको छन् । उच्च शिक्षा हासिल गर्नका लागि भने सदरमुकाम वेशिशहर वा अन्य शहरहरुमा जानुपर्ने देखिन्छ । यस गाविस मा साक्षर जनसंख्या १२७० रहेको छ ।

२.७ शैक्षिक योग्यता सम्बन्धि विवरण

तालिका ४: शैक्षिक विवरण

क्र.सं.	विवरण	जम्मा
१	एस.एल.सी वा सो सरह	२०२
२	प्रमाण पत्र तह वा सो सरह	३४
३	स्नातक तह वा सो सरह	१५
	जम्मा	२५१

२.८ विद्यालय तहमा शिक्षा तथा साक्षरताको अवस्था

तालिका ५: साक्षरताको अवस्था

विद्यालय संख्या	विद्यार्थी संख्या		जम्मा
	छात्र	छात्रा	
६	२४३	२५६	४९९

(श्रोत : घेर्मु गाविसको पार्श्वचित्र २०६६)

२.९ आर्थिक अवस्था

यस गाविस मा खाद्य सुरक्षाको दृष्टिकोणबाट आफूले उत्पादन गरेको खाद्यन्नले थोरै घर परिवारलाई मात्र पुगेको छ । आफ्नो उत्पादन खान पुगेर बेचबिखन गर्ने परिवारको संख्या जम्मा ३ रहेको छ । खेतीयोग्य जमीन कम छ र भएका जमीनमा पनि क्षमता अनुकूल उत्पादन हुन सकेको पाइँदैन । यस गाविस का मुख्य बालीहरुमा धान, मकै, कोदो, आलु जस्ता बालीहरु पर्दछन् । यसको अतिरिक्त तरकारी, फलफूलहरु नगन्य मात्रामा उत्पादन गर्ने गरेका छन् । कृषि बालीमा लाग्ने प्रमुख रोग कीराहरुमा लाईकीरा, जरा कुहिने, रातो कमिला हुन् । घेर्मुगाविस मा उत्पादन हुने खाद्यवस्तु र त्यसको परिमाण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६: घेर्मु गाविसको कृषि उत्पादन

उत्पादित कृषि उपज	उत्पादन परिमाण (मुरीमा)
धान	३४२४
मकै	८११
कोदो	११७
आलु	६९७
तेलहन बाली	३५

(श्रोत : घेर्मु गाविसको पार्श्वचित्र २०६६)

अन्नबाली बाहेक यस गाविस मा पशुपालन पनि गरेको देखिन्छ । सामान्य जीवनयापनको लागि निर्वाहमुखी व्यवसायको रूपमा पशुपालन हुने भए पनि व्यवसायिक रूपमा गरेको भने पाइँदैन । मुख्य रूपमा गाई, भैंसी, वाखा, कुखरा, घोडा खच्चर जस्ता पशुपन्छीहरु पालेका छन् । यस गाविस को माथिल्लो भेगका खर्कहरुमा भेडी गोठ रहेका छन् । गाविस का १३ वटा भेडी गोठमा ४ देखि ५ हजार सम्म भेडाहरु पालेका छन् ।

यस गाविस को तल्लो भेगको मुख्य आयस्रोत पर्या पर्यटन र कृषि ज्याला मजदुरी हो भने माथिल्लो भेगमा बसोवास गर्नेहरुको मुख्य आयस्रोत पशुपालन, जडीबुटी संकलन र बेचबिखन रहेको छ । यस गाविस को माथिल्लो भेगमा यासागुम्बा र वन लसुन पाइने हुनाले सोको विक्री गरी आय आर्जन गर्दछन् । जडिबुटी र भेडाका लागि स्थानीय बजार बेसिशहर साथै भारत र तिब्बत मुख्य बजारका रूपमा रहेका छन् ।

२.१० प्राकृतिक स्रोत

क. वन

यस गाविस भित्र रहेको वन क्षेत्रफल जम्मा ११९३.६८ हेक्टर छ । यहाँको वनमा लोठसल्ला गोब्रेसल्ला, चाँप, धुपी, गुराँस, उत्तीस, शिरिष, फलाँट, सिमल, टुनी, कालीकाठ आदि प्रजातिहरु पाइन्छन् । यहाँका जंगलहरुमा नास्पती, वन काफल, जनमुन्द्रो ऐंसेलु , भुई काफल, अम्बा आरुवखडा, आरु, आँप लगायतका फलफूलहरु पाइन्छन् । यहाँका वनहरुमा अमूल्य जडीबुटीहरु चिराइतो, निरमसी, पाँचऔंले, वन लसुन, जेठो मसी (जटामसी), यासाँगुम्बा, पदमचाल, सुगन्धवाला, सिन्कौली, कुरिलो, सुनाखरी, समो सुनगाभा, टिमुर आदि पाइन्छन् । यहाँ वैशाख जेठ महिनामा यासाँगुम्बा र वनलसुन टिपेर बेच्नेहरुको घुइँचो हुन्छ । जसको मुख्य बजार तिब्बत रहेको । यस गाविस का माथिल्लो भेगका मानिसहरुको मुख्य आयस्रोत यासाँगुम्बा र वनलसुनको विक्रीबाट हुने आय नै रहेको छ ।

ख. नदी, झरना, ताल :-

मस्याङ्दी यस गाविसको छेउ भएर बग्ने गर्दछ । मस्याङ्दी नदीले यस गाविसलाई ताग्निङ गाविस सँग सीमाना छुट्याउने काम गरेको छ । त्यस्तै यो गाविसमा खर्क, ताल तलैयाहरु प्रशस्त छन् ।

नदी, खोला: - मस्याङ्दी, तातोपानी खोला, रादी खोला,

ताल - ठूलांगी, ठूना झरना, क्यैप्रो झरना

खर्क - नाचे ठूलांगी, नरो खर्क, डिक्लयो, केचै, मिसा, तचरोड नाचे

२.११ सामुदायिक विकास

घेर्मु लमजुङ जिल्लाको सम्पूर्ण गाविस हरूको तुलनामा कम विकसित गाविस हो । यस गाविस मा अहिलेसम्म कुनै पनि सडक योजनाले छोएको छैन । घेर्मु पुग्नका लागि वेशीसहरबाट स्यागे सम्मको मोटर यात्रा गरी मस्याङ्दी नदीमा रहेको भोलेङ्गे पुल पार गरी पुग्न सकिन्छ । यस गाविस मा स्थानीय तहमै बनेको ४.४ मेघावाटको रादी जलविद्युत आयोजना ले गाविस लाई उज्यालो थपेको छ । यस गाविस मा १ माध्यमिक विद्यालय र ५ वटा प्राथमिक विद्यालयहरुले शिक्षाको उज्यालो छरिरहेका छन् । त्यस्तै यहाँ १ स्वास्थ्य चौकी र १ अतिरिक्त हुलाक कार्यालयले सेवा दिएका छन् ।

२.१२ इन्धन तथा उर्जा

यस गाविस मा सौर्य तथा पानीबाट विद्युत निकालिएको छ । खाना पकाउनको लागि मुख्यगरी दाउरा प्रयोग गरिन्छ । केही घरमा एल.पि. ग्याँसको पनि प्रयोग गरिएका छन् । यहाँ मनास्लु सा.व.उ.स. अर्न्तगतका वडा नं. ४, ५ र ९ का छिचु निउरी, खानीगाउ र घेर्मुफाँटमा फलामे सुधारिएको चुल्हो बनेका छन् । यी तीन वटा वडाका चारवटा गाँउमा बसोबास गर्ने १३१ घरधुरी मध्ये १२९ घरधुरीमा चुल्हो बनेपछि सुधारिएको चुल्हो नमूना गाउँ घोषणा गरिएको हो । अब त्यस्तै नाचे ठूलांगी सा.व.उ.स.का १०० घरधुरीमा पनि फलामे सुधारिएको चुल्हो बनाई सकिएको छ भने बाँकी रहेका घरधुरीहरुमा पनि सुधारिएको चुल्हो निर्माण गरि घेर्मुगाविस लाई नै सुधारिएको चुल्हो नमूना गाउँ बनाउने लक्ष्य रहेको छ ।

परिच्छेद ३: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य, उद्देश्य तथा विशेषता:

नेपाल सरकारको स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना राष्ट्रिय संरचनाले तय गरेका प्रक्रिया तथा चरणहरूको आधारमा स्थानीय स्तरमा नै विभिन्न सहभागितामूलक विधि तथा औजारहरूको प्रयोग गरी सोही विश्लेषणको परिणामअनुसार यो योजना तयार गरिएको छ ।

३.१ अनुकूलन योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

यस योजनाका लक्ष्य र मुख्य उद्देश्यहरू तल उल्लेख गरिएको छ:

३.१.१ लक्ष्य

यस योजनाको लक्ष्य समुदायमा एवं पारिस्थितिकीय प्रणालीमा समानुकूलन क्षमता वृद्धि गरी उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्नु हो ।

३.१.२ उद्देश्यहरू

स्थानीय समुदायको जोखिमताको विश्लेषण गरी सोको आधारमा सहभागितामूलक जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना तयार गर्नुका साथै समुदायको अनुकूलन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्नु यस योजनाको मुख्य उद्देश्य हो भने यसका विशिष्ट उद्देश्यहरू तपसिलबमोजिम रहेका छन् :

- जलवायु परिवर्तनले समुदायमा, पारिस्थिकीय प्रणालीमा र जीविकोपार्जन पारेको असरबारे छलफलको माध्यमबाट सचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।
- मानवीय तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको जोखिमता र अनुकूलन क्षमता विश्लेषण गरि जलवायु परिवर्तनका वर्तमान तथा भविष्य जोखिम तथा प्रभावलाई न्यूनीकरणको लागि आवश्यक अनुकूलनका अभ्यास तथा कार्य पहिचान गर्ने ।
- समुदाय तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित उपयुक्त अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनको लागि विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग आवश्यक सहयोगको लागि पहल तथा वकालत गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन योजनाको माध्यमबाट स्थानीय विकास योजना तर्जुमा प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

३.२ अनुकूलन कार्ययोजनाको विशेषता

यस योजनाका मुख्य मुख्य विशेषताहरू तल उल्लेख गरिएको छ :

- ◆ योजनालाई बढि भन्दा बढि जनमुखी र सहभागितामूलक बनाउन गाविसको अगुवाईमा सबै वडा नागरिक मञ्च, स्थानीय वडा प्रतिनिधि, राजनैतिक दलका प्रतिनिधि, स्थानीय निकाय एवं सेवा प्रदायक संघ संस्था, शैक्षिक संस्थान र समुदायका तल्लोस्तरका वास्तविक जोखिम प्रभावित र विपन्न वर्गका सर्व साधारणको सहभागितामा स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमा गरिएको थियो ।

- ◆ यो योजना तर्जुमाको प्रकृया उर्ध्वगामी रहेको छ जसमा यस गाविस अन्तर्गत सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना तयारी गरी यस योजना तयार गरिएको छ । योजना निर्माण प्रकृत्यामा जलवायु परिवर्तनका असरहरुबाट प्रभावित महिला, दलित, विपन्न वर्गका घरधुरीहरुलाई सहभागी गराईएको थियो । जुन कुराहरु स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना, २०६८ मा समेत उल्लेख गरिएको छ ।
- ◆ यस योजनाले कृषितथा खाद्य सुरक्षा,वन तथा जैविक विविधता, जलस्रोततथा उर्जा, जलवायुपरिवर्तनबाटहुनेप्रकोप,मानव स्वास्थ्य,ग्रामिण विकासतथाभौतिकपूर्वाधारलाई समेट्ने प्रयास गरेको छ ।
- ◆ यस अनुकूलन योजनाले स्थानीय स्तरमा रहेका स्रोत साधनहरुलाई अधिकतम रुपमा परिचालन गर्ने उद्देश्य राखिएको छ । जसमा स्थानीय श्रम, सीप, ज्ञान, प्रविधि, प्राकृतिक रुपमा रहेका स्थानीय स्रोत साधनहरु पर्दछन् ।
- ◆ यो योजना कुनै एक समुह, संस्था वा सरकारी निकायको मात्र सहयोगले सम्भव नहुने भएकोले यस गाविस, हरियो वन कार्यक्रम, जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, कृषि विकास कार्यालय, पशु सेवा कार्यालय, जिल्ला वन कार्यालय, भू-संरक्षण कार्यालय आदिको सहयोगको अधिकतम अपेक्षा गरिएको छ ।
- ◆ यो योजनाको अवधि ५ वर्ष रहेकोले दिगो रुपमा प्रभावकारी वनाउन सहभागितामुलक तरिकाले कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ । योजना कार्यान्वयन अवधिमा सुशासनका अभ्यासहरु जस्तै: सार्वजनिक सुनुवाई तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण, सम्पन्नता स्तरीकरणको अद्यावधिक आदि सुनिश्चितता गरिनुको साथै लैंगिक तथा समावेशीमुलक तरिकाले गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन समिति गठन गरी लागु गरिएको छ ।
- ◆ यो योजनाले जलवायु परिवर्तनका असरहरु कम गर्न, सोबाट सृजित जोखिमसंग जुध्न सक्ने क्षमतामा वृद्धि गर्न तथा स्थानीय प्रविधि र अभ्यासहरुलाई आत्मसात गर्न जोड दिएको छ ।

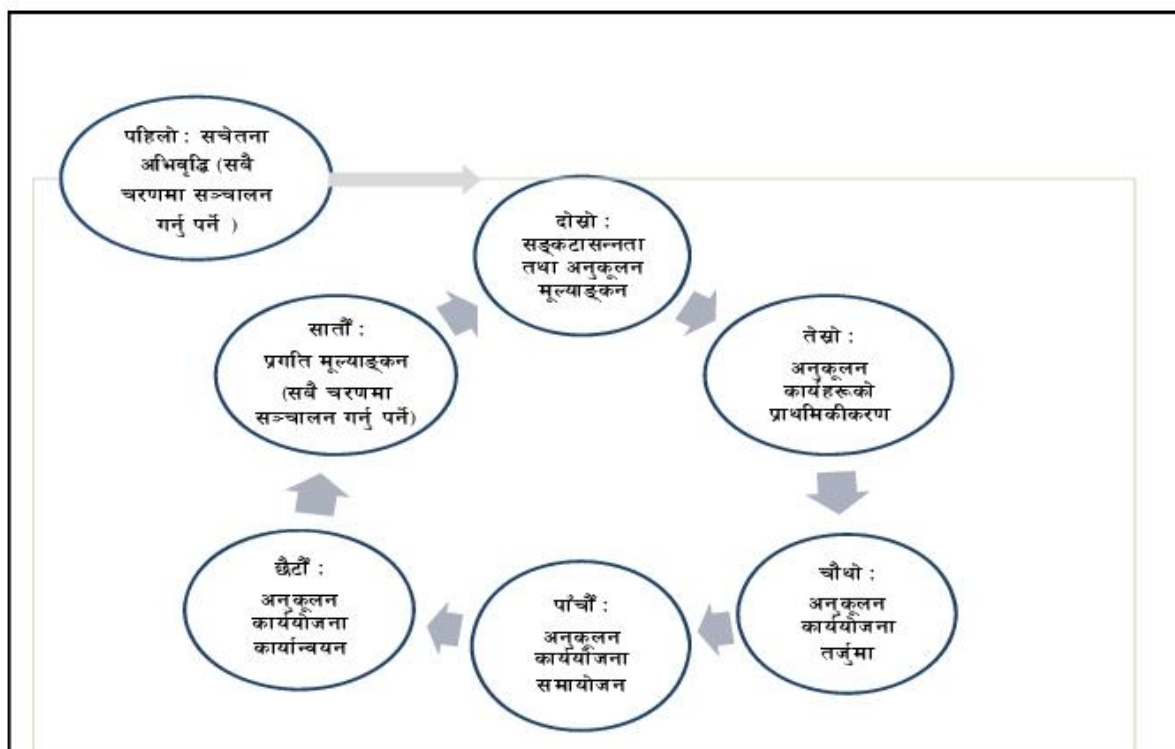
परिच्छेद ४: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा प्रकृया

योजना तर्जुमा गर्दा सर्वप्रथम गाविस स्तरीय गरीबीका अन्तर्निहित कारण तथा जोखिम विश्लेषणको आधारमा यस गाविस छनौट गरिएको थियो । छनौट भए पश्चात यस गाविसमा विभिन्न चरणमा प्रत्यक्ष छलफल गरि जानकारी संकलन गरिएको थियो । जसबाट समुदाय तथा त्यहाँको पारिस्थितिकिय प्रणालीको संकटासन्नता, स्थानीय स्तरका अति विपन्न र जोखिममा परेका घरधुरीहरु, जलवायु परिवर्तनका असर तथा प्रभाव, वर्तमान अनुकूलन क्षमता, अनुकूलनका उपायहरु तथा अनुगमनका सूचक तथा क्रियाकलापहरु समेत छनौट गरिएको थियो ।

छनौट भएका घरधुरीहरूसँग जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरुका बारेमा विस्तृत छलफल गरिएको थियो । राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) ले निर्दिष्ट गरेका विषयगत क्षेत्रहरुमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण पश्चात संभावित अनुकूलनका क्रियाकलापहरुको सुचिकरण गरिएको थियो । त्यस पछि ती अनुकूलनका क्रियाकलापहरुको प्राथमिकिकरण गरी योजनाको खाका तयार गरिएको थियो । कुन काम, कहिले, कसरी कति लागतमा सम्पन्न गर्ने भन्ने बारे विस्तृत योजनाको खाकामा उल्लेख गरिएको छ ।

योजनाको खाका अनुसार अनुमानित लागत तय गरिएकोले सो अनुरूप अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरूसँग सहयोग जुटाउन जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, कृषि विकास कार्यालय, पशु सेवा कार्यालय, जिल्ला वन कार्यालय, जिल्ला भू-संरक्षण कार्यालय आदि सँग सम्पर्क, समन्वय र अनुरोध गरिएको थियो । योजनालाई व्यवस्थित, सुशासित र दिगो रुपमा सहज तरिकाले कार्यान्वयन तथा अनुगमन गर्नाका लागि यस गाविसको मातहतमा रहने गरी विभिन्न क्षेत्रलाई समेट्ने गरी गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति गठन गरिएको छ ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन समितिले कुन-कुन कुराको अनुगमन गर्ने, के-के सुचनाहरु कहिले-कहिले र कहाँबाट संकलन गर्ने भन्ने बारेको विस्तृत अनुगमन योजना समेत तयार गरी यस अनुकूलन योजनाको बुँदा नं. ७.३ मा उल्लेख गरिएको छ । यस समितिले गरेका अनुगमनका क्रियाकलापहरु तथा सिकाईलाई अभिलेखिकरण गरी प्रतिवेदन तयार पार्न स्थानीय सहजकर्ता तथा यस समितिलाई तोकिएको छ ।

चित्र ३: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाको चक्र

स्रोत: स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको राष्ट्रिय संरचना, २०६८

अनुकूलन योजना तयार गर्दा जलवायु परिवर्तन नीति २०६७, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम २०६७, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८, स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८, वातावरण मैत्री स्थानीय शासन प्रारूप, २०७० र केएर नेपाल हरियो वन कार्यक्रमद्वारा तयार गरिएको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना तयारी निर्देशिकालाई आधार मानिएको छ ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका तयार पार्न निम्न चरणहरू प्रक्रियागत रूपमा सम्पन्न गरियो ।

४.१. जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि

लमजुङ्ग जिल्लाका केही गाविस हरूमा विभिन्न चरणमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी तालिम, सचेतीकरण गरिएको छ । साथै यस घेर्मुगाविस मा पनि हरियो वन कार्यक्रमको सहयोगमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन भएका छन् । यस गाविस को दुई वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू श्री मनास्लु सा.व.उ.स. र हिमाली सा.व.उ.स.हरूमा समुदाय स्तरीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना पनि बनी सकेका छन् ।

श्री मनास्लु सामुदायिक वन वडा नं. ४, ५, र ९ क्षेत्रफल : ९७.८० हेक्टर	श्री हिमाली सामुदायिक वन वडा नं. १, २ र ३ क्षेत्रफल : ५२८ हेक्टर
--	--

शुरुमा जिल्ला स्तरमा बहुसरोकारवालाहरु सम्मिलित बैठक संचालन गरी जलवायु परिवर्तन बारे अभिमुखीकरणका साथै कार्यक्रमहरुका बारेमा जानकारी गराइएको थियो । कार्यक्रमको थालनीमा स्थानीय विभिन्न संघ संस्था, कार्यालय एवं निकायहरूसँग सम्बन्ध स्थापना गर्ने र विकासका योजनामा जलवायु परिवर्तनलाई समायोजन गर्नका लागि विभिन्न स्तरमा सचेतना अभिवृद्धि कार्यहरु संचालन गरिएको थियो ।

त्यस्तै गा.वि.सको वडा स्तरमा जलवायु परिवर्तन बारे सचेतना गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो । गाविस ले प्रत्येक वडामा विभिन्न सूचकहरुका आधारमा सहभागीतामूलक सम्पन्नता स्तरीकरण गरी प्रत्येक घरधुरीहरुलाई क, ख, ग र घ वर्गमा वर्गीकरण गरिएको छ । यसरी गोष्ठीमा विभिन्न लापाका औजारहरु प्रकोप नक्साङ्कन, जीविकोपार्जनका स्रोत माथिको प्रभाव विश्लेषण, महिला, दलित, विपन्न तथा पछाडी पारिएका वर्गहरुमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण, अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण, मौसमी पात्रो, प्रकोपको ऐतिहासिक समय रेखा आदिको प्रयोग गरी गाविस को जलवायु परिवर्तनको अवस्था, यसको प्रभाव र असर, संकटासन्न अवस्था आदिको विश्लेषण र भावी अनुकूलन योजना तयारी गरियो ।

४.२ संकटासन्नता तथा अनुकूलन लेखाजोखा

स्थानीय अनुकूलन योजना तयारीको क्रममा गाविस तथा वडा स्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्दै सहभागितात्मक पद्धतिबाट सम्मुखता, सम्बेदनशीलता र अनुकूलन क्षमताको आधारमा वडाहरुको तुलनात्मक संकटासन्नता स्तर पहिचान गरिएको थियो । संकटासन्न घरधुरीको विश्लेषणको लागि भने वडा स्तरमा वडा नागरिक मञ्चको सहभागिता र नेतृत्वमा वडाका स्थानीय जानिफकारहरुको भेलाबाट सहभागितात्मक तरिकाले लेखाजोखा गर्दै घरधुरीहरुको संकटासन्नता स्तर निक्कौल गरी संकटासन्न घरधुरीहरु पहिचान गरिएको थियो ।

तत् पश्चात गाविस को नेतृत्वमा गाविस स्तरमा वडा प्रतिनिधि र स्थानीय राजनैतिक दलका प्रतिनिधि सहित गाविस स्तरका सरोकारवालाको सहभागितामा गोष्ठी संचालन गरी निम्न औजारहरु प्रयोग गरियो ।

- प्रकोप जोडागत स्तरीकरण
- वडा संकटासन्नता जोडागत स्तरीकरण
- महिला, दलित, विपन्न तथा पछाडी पारिएका वर्गहरुमा परेको जोखिमहरुको प्रभाव विश्लेषण
- जोखिम तथा जीविकोपार्जनका स्रोत माथिको प्रभाव विश्लेषण
- जलवायु परिवर्तनको अवस्था (मौसमी पात्रो) तथा प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम
- जोखिमहरुको स्तरीकरण र प्रभावहरूसँग जुध्न गरिएका अनुकूलनका प्रयासहरुको लेखाजोखा
- पारिस्थितिकीय प्रणालीका संकटासन्नता नक्शांकन तथा विश्लेषण
- विषयगत क्षेत्रहरुमा परेको प्रभाव विश्लेषण
- अनुकूलन योजना कार्यान्वयनको लागि सरोकारवालाहरुको नक्शांकन र विश्लेषण
- सहभागितामूलक अनुगमन, मुल्यांकन, पुनरावलोकन तथा सिकाइको खाका

यसरी प्रयोग भएका विभिन्न विधिहरुको निष्कर्षलाई क्रमशः प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.२.१ जलवायु परिवर्तनको अवस्था (मौसमी पात्रो)

यस विधिबाट मुख्यतः मौसमको पहिलेको अवस्था र जलवायु परिवर्तनको सन्दर्भमा मौसममा आएका परिवर्तनहरूको चित्रण गरिएको छ । गोष्ठीमा सहभागी वृद्धिजीवी, समाजसेवी तथा वृद्धहरूसंग गरिएको छलफलको आधारमा घेर्मुगाविस को परिवर्तित मौसमी अवस्थालाई चित्रित गरिएको छ ।

तालिका ७ : मौसमी पात्रो

विवरण		बैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुन	चैत्र	कैफियत
वर्षा	पहिले													
	अहिले													
गर्मी	पहिले													
	अहिले													
जाडो	पहिले													
	अहिले													
कुहिरो	पहिले													
	अहिले													
हिउँदे वर्षा	पहिले													
	अहिले													

छलफलबाट आएको निष्कर्षबाट यस गाविस मा मनसुनी वर्षा पहिलेको तुलनामा घटेको छ । वर्षा हुने समय घटे पनि एकै समयमा धेरै पानी पर्ने हुदाँ यसले बाढी, पहिरोको जोखिम बढाएको छ । गर्मी पहिलेको तुलनामा बढेको छ भने जाडोको समय घटेको छ । समयको घटबढ भएपनि गर्मीमा धेरै गर्मी र जाडोमा धेरै जाडो/ ठिहिरोको महसुस गरिएको छ । कुहिरो पहिले पनि अलि अलि लाग्ने गर्थ्यो भने अहिले पनि उस्तै छ । हिउँदे वर्षामा पनि खासै परिवर्तन देखिएको छैन ।

४.२.२ प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम

घेर्मुगा.वि.स.मा विगतमा देखिएका प्रकोप, यसले प्रभावित क्षेत्र र असर तथा समयक्रम अनुसार प्रकोपको प्रकृतिको बारेमा ऐतिहासिक घटनाक्रमको समयरेखाले उपलब्ध गराउँछ । जसको सहयोगले विपद् तथा जोखिमको प्रकृति पहिचान गरी अनुकूलन योजना निर्माण र लगानी तय गर्न मद्दत पुऱ्याउँछ । यसगाविस मा २०२० साल देखि आएको विभिन्न घटना तथा प्रकोप र त्यसको प्रभाव तथा जसले गर्दा गाविसका बासिन्दाहरूको जीवनयापनमा के कस्तो असर र प्रभाव परेको थियो र त्यसबाट परेको विपद्सँग कसरी समाधानको प्रयास गरिएको थियो भन्ने विषयमा समूह छलफलबाट आएका कुराहरु यसरी तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ८: प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम

प्रकोप	साल	प्रभावित समुदाय तथा वडा	असरसंग जुध्न गरिएका प्रयासहरु	कसले प्रयास गरेको
पहिरो	२०३२	■ वडा नं ९ को गोरेटो बाटो चोहोमा क्षति, अमृत सा.व.को १ हे. क्षेत्रमा क्षती, पुरुमा ९ रोपनी बारी पहिरोमा परेको र १ घरमा क्षती	केही नगरिएको	
	२०३५	■ वडा नं ८ को रातो खोला जाने बाटोमा क्षति, मायादु सा.व.को १० हे. जमिन क्षती, बदल विसौनाको २० रोपनी कृषी योग्य जमिन लगेको		
	२०३६	■ वडा नं ३ को उपल्लो चिप्ला जाने बाटो भैरालोको ३ रोपनी जमिन पुरेको		
	२०४०	■ वडा नं ३ को उपल्लो चिप्ला जाने बाटो नजिक हिमाली सा.व.को ३ हे. र तल्लो चिप्लाको २ हे. जमिन काटेको		
	२०४६	■ वडा नं ७ को चामे खोलाको पुल बगाएको, छिपाको १५ रोपनी पाखोबारी बगाएको		
	२०५६	■ वडा नं ८ को वडल विसौनामा बाटो क्षती, ३ भैंसी मरेको, चिसापानीको ३० रोपनी जमिन लगेको, थालाजुडको खानेपानी पाइप बगाएको, धारा पुरेको		
	२०५९	■ वडा नं ९ को लिली जाने बाटो, ८० रोपनी बारी, बयोदंवाको खानेपानी मुहानमा क्षती		
	२०६२	■ वडा नं २ को उपल्लो चिप्लामा ३ घर प्रभावित, बाटो क्षती, देविथान मन्दिरमा क्षति, हिमाली सा.व.को २ हे. जमिनमा क्षति, तिफुको ३०० रोपनी पाखोबारी तथा पानी मुहानमा क्षति		
	२०६४	■ वडा नं ४ को तल्लो चिप्ला जाने बाटो, मनास्लु सा.व.को ३ नं खण्डमा १० हे.मा क्षति, तखालीमा ४ रोपनी जग्गा लगेको, च्यासिङ्गेमा पानी मुहानमा असर		
	२०६७	■ वडा नं ७ को छिपामा गोरेटो बाटो र २ रोपनी खेतमा क्षति		
	२०६८	■ वडा नं ८ को वडल विसौनी चौतारामा क्षति, अमृत सा.व.को ५ हे. वन, तथा १५ रोपनी बारी पुरेको क्योदडवाको खानेपानी मुहान दुषित		
	२०६९	■ वडा नं ६ को सन्जापू सा.व.को १ हे. वन लगेको, किलिस्यो खोलाबाट ल्याएको खानेपानी पाइप बगाएको		
	२०७०	■ वडा नं २ को ७ घरमा क्षति, उपल्लो चिप्लाको बाटो भत्काएको, श्री रत्न विद्या मन्दिर प्रा.वि.मा क्षति, हिमाली सा.व.को ३ हे. जमिन, तिफुको २२५ रोपनी जग्गा क्षति, अमृत सा.व.को १ हे., २५ रोपनी खेत तथा पानी मुहान दुषित भएको		
आगलागी/ वन डहेलो	२०३०	■ वडा नं २ उपल्लो चिप्लामा ६ घरमा क्षति, ३६ जना प्रभावित, हिमाली सा.व.को २०० हे वन विनास	निभाउने प्रयास गरिएको	
	२०४५	■ तल्लो चिप्लामा २ घरमा क्षती, १५ जना प्रभावित		
	२०५४	■ वडा नं २ र ३ मा हिमाली सा.व.को २०० हे. वनमा क्षति		
	२०६५	■ वडा नं ७ र ८ को १/१ घरमा क्षती, ६ घर प्रभावित		
	२०६९	■ वडा नं ४ को मनास्लु सा.व.को ६ हे वन विनास		
चट्याड	२०२०	■ वडा नं ७ को अन्नवाली सखाप पारेको		
	२०४०	■ वडा नं १ उपल्लो चिप्लामा ३ जना घाईते		

प्रकोप	साल	प्रभावित समुदाय तथा वडा	असरसंग जुध्न गरिएका प्रयासहरु	कसले प्रयास गरेको
	२०४५	■ वडा नं ४ मा ५ जनाको मृत्यु, २ जना घाईते, १४ पशुको मृत्यु र मनास्लु सा.व.का विरुवा विनास		
	२०५०	■ वडा नं ६ र ७ सन्जापुमा क्रमशः २ र ३ गाई मरेका		
	२०६५	■ वडा नं ६ सन्जापुमा १५ वटा बाखा मरेको, वडा नं ७ मा १ जना घाइते र १५ गाई मरेको		
	२०६६	■ थालाजुडमा १ जना घाईते, वाली नोक्सानी		
	२०६७	■ वडा नं ४ मा १६ घर परिवार प्रभावित		
रोगकीरा	२०२०	■ वडा नं ६ सन्जापुमा बालीनालीमा नोक्सानी		
	२०५८-२०७०	■ प्रत्येक वर्ष सवै वडामा वाली नालीमा नोक्सानी हुने तथा ५-६ वटा पशुहरु मर्ने गरेको		
असिना	२०४८	■ वडा नं ९ को ५ रोपनी धान खेती नष्ट		
	२०६१	■ वडा नं ८ को वडल विसौनीमा अन्नवाली नष्ट		
	२०६८	■ उपल्लो चिप्लामा आलु, मकै, सिमी नष्ट ■ घेर्मु फाँटमा मकै लगायत अन्य बाली नष्ट ■ वडा नं ६ र ७ मा पनि वाली नाली सवै नष्ट		
	२०६९	■ वडा नं ४ को ४०० रोपनी मकै बाली नष्ट, ■ वडा नं ९, ५ र छिजुमा वाली नाली नष्ट ■ मनास्लु सा.व.का विरुवामा पनि क्षति		
तुषारो	२०६६	■ घेर्मु फाँटको आलु उत्पादनमा असर ■ वडा नं ८ मा तरकारी बालीमा क्षति		
	२०६८	■ घेर्मु फाँटको आलु, तरकारी बाली नष्ट		
	२०६९	■ घेर्मु फाँटको आलु, तरकारी बाली नष्ट		
	२०७०	■ वडा नं ८ र ५ मा आलु, तरकारी बालीमा असर		
हावाहुरी	२०४०	■ वडा नं ६, ७ सन्जापुमा अन्नवाली नष्ट		
	२०५१	■ वडा नं ३ को बाल विकास प्रा.वि.को छााना उडाएको		
	२०६८	■ उपल्लो चिप्लाको १ घरमा क्षती, देविथान मन्दिरको छााना उडाएको, मकैवालीमा क्षति		
	२०६९	■ हिमाली सा.व. र मायादु सा.व.का विरुवा तथा रुखमा क्षती		
	२०७०	■ वडा नं ४ को बाल कल्याण प्रा.वि.मा क्षति, ठ्युरीको २०० रोपनीमा लगाएको मकै, कोदोमा असर		

यस गाविस मा मुख्य गरी पहिरो, कृषिमा रोग, पशुमा रोग, आगलागी, तुषारो, चट्याड, हावाहुरी जस्ता प्रकोपहरु समस्याका रुपमा देखिएको छ । विभिन्न समयमा हुने अनिश्चित प्रकोपहरुले जीवनयापनमा कठिनाई भई जोखिम बढाएको देखिएको छ । जलवायु जन्य समस्याहरुबाट जनधनमा परेको असरसँग स्थानीय समुदायको जुध्न सक्ने क्षमता भने न्युन रहेको देखिन्छ । वचाऊ तथा नियन्त्रण प्रयासहरु केही गरेको पनि देखिदैन । यस गाविस जोखिमका बेला राहत पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध नभएको र कुनै पनि सघन संस्थाको पहल भएको देखिदैन । जसका कारण भविष्यमा अझ थप कष्टहरु हुने अवस्था देखिएको छ ।

४.२.३ जेखिम तथा जीविकोपार्जन स्रोत माथिको प्रभाव विश्लेषण

स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमा गर्दा गाविस मा भएका विभिन्न जीविकोपार्जनका स्रोतहरुको सुची तयार पारी ती स्रोतहरु माथि प्रकोपले पारेको प्रभाव बारे छलफल गरी तल नक्सामा देखाइएको छ

। यस नक्शाङ्कनबाट मुख्य समस्याको रूपमा पहिरो, सुख्खा/ खडेरी, हुरी बतास, मिचाहा प्रजाति, चट्याङ तथा रोगकिरा देखाएका छन् ।

तालिका ९: जीविकोपार्जनका स्रोत माथिको प्रभाव विश्लेषण

जोखिमहरु	जीविकोपार्जनका स्रोतहरु					जम्मा
	भौतिक	सामाजिक	प्राकृतिक	मानवीय	आर्थिक	
पहिरो	३	२	३	१	१	१०
सुख्खा	२	१	३	२	१	९
आगालागी	१	१	३	१	१	७
मिचाहा प्रजाति	२	१	३	३	३	१२
असिना	१	२	२	२	३	१०
हुरिबतास/ चट्याङ	२	२	३	२	२	११
रोगकीरा	१	१	३	३	३	११
जम्मा	१२	१०	२०	१४	१४	

माथिको तालिका अनुसार जीविकोपार्जनका प्राकृतिक स्रोतहरुमा जलवायु परिवर्तनको सबै भन्दा बढी असर परेको देखिन्छ । साथै मानवीय र आर्थिक स्रोतहरुमा त्यस पछि बढी असर देखिन्छ । सबै भन्दा धेरै असर मिचाहा प्रजातीको प्रकोपले गरेको छ । निलोगन्धे, वनमारा जस्ता प्रजातिहरु आउनाले रोग किरा लाग्नाले खेती उब्जनी तथा वनमा असर गरेको छ । साथै त्यसपछि असिना, रोग किरा, पहिरो तथा चट्याङको प्रकोपले पनि जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा असर पारेको देखिन्छ ।

अवका दिनमा मिचाहा प्रजाति उखेलेर जलाउने तथा हुरिबतास, चट्याङ, असिना जस्ता प्राकृतिक विपद्बाट सुरक्षित हुने अनुकूलनका उपायहरु अवलम्बन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.२.४ प्रकोपको जोडागत स्तरीकरण

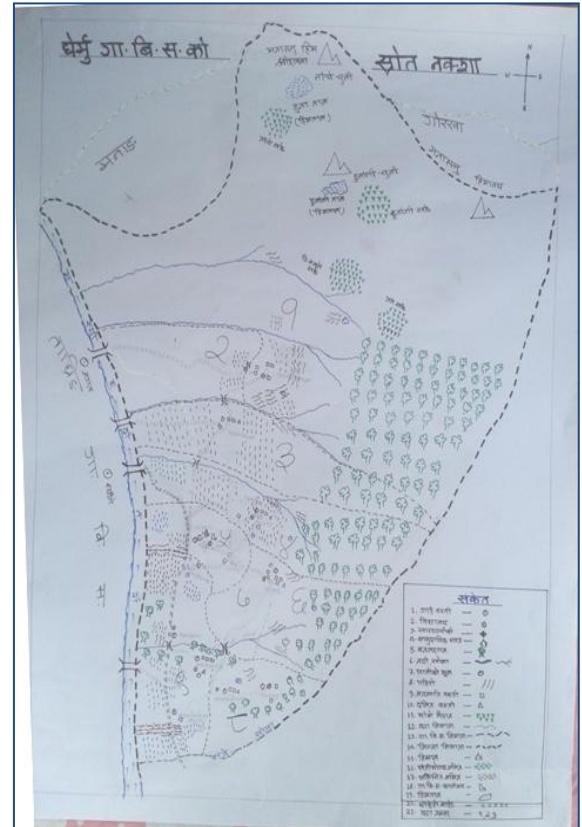
प्रकोपको दृष्टिकोणले यस घेर्मुगाविस मा देखा परेको विभिन्न प्रकोपहरु मध्ये तिनीहरुको बारम्बारता, मात्रा, क्षति तथा असरलाई छलफल गरी प्रकोपहरुको स्तरीकरण गरियो । तालिका अनुसार यस गाविस मा पहिरो र सुख्खा खडेरीको असर धेरै रहेको छ । पहिरोले कृषि तथा वनजंगलमा असर गरेको छ । साथै खडेरीले गर्दा समयमा खेती लाउन नपाउने तथा जलश्रोतमा पनि समस्या देखिएको छ । यसरी नै आगालागी, रोगकीराले पनि यस क्षेत्रको वनजंगल तथा कृषि क्षेत्रमा असर गरेको छ भने हुरिबतास चट्याङ तथा असिनाले भने कम मात्रामा असर गरेको छ ।

तालिका १०: प्रकोपहरुको जोडागत स्तरीकरण

प्रकोपहरु	पहिरो	सुख्खा खडेरी	आगालागी	रोगकिरा	मिचाहा प्रजाति	हुरिबतास चट्याङ	असिना
पहिरो		सु	प	प	प	प	प
सुख्खा खडेरी			सु	सु	सु	सु	सु
आगालागी				आ	आ	आ	आ
रोगकीरा					रो	रो	रो
मिचाहा प्रजाति						हु	आ
हुरिबतास चट्याङ							हु
असिना							
	५	६	५	३	०	२	१

४.२.५ गाविसको सामाजिक स्रोत तथा संकटासन्नता नक्सांकन

माथि उल्लेखित मौसमी पात्रो, ऐतिहासिक घटनाक्रमको समयरेखा विश्लेषणको माध्यमबाट एकीन गरिएका प्रकोपहरुले प्रभावित क्षेत्रलाई गाविस को नक्सामा चित्रित गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको छ । सहभागितामूलक तरिकाले तयार गरिएको तल उल्लेखित यस गाविस को सामाजिक स्रोत तथा संकटासन्नता नक्सामा जलवायुजन्य प्रमुख प्रकोप दोहोरिन सक्ने स्थान र प्रभावित हुन सक्ने वस्ती तथा समुदाय देखाइएको छ । यस विधिको प्रयोग गरी यस गाविस मा भएका जलवायुजन्य प्रकोपहरुबाट गाविस भित्रको कुन क्षेत्रका कुन समुदाय कस्तो प्रकोपले बढी प्रभावित भए भन्ने कुरा विश्लेषण गरिएको छ । साथै यस विधिको प्रयोगले लैंगिक तथा जातिय रुपमा प्रभावित स्थितिको समेत प्रष्ट पार्न सहयोग गरेको छ ।

चित्र ४: धेर्मु गाविसको जोखिम नक्सांकन

धेर्मुगाविस मा वन क्षेत्र बढेको छ तथापि पानीका स्रोतहरु सुक्ने क्रम बढेको छ । खेतीवालीमा रोगकिराको प्रकोप बढेकोले धेरै जस्तो बाली सखाप पार्ने समस्या रहेको छ । यस गाविस मा हावाहुरी, चट्याङ, मिचाहा प्रजाति तथा जनघनत्व बढ्नु आदिले जंगलमा बस्ने चराचुरुङ्गी, जंगली जनावर, जडिबुटी आदि क्रमशः मासिदै गएको छ । त्यस्तै सुख्खा/खडेरी, मिचाहा प्रजातिले गर्दा कृषि जन्य उत्पादनमा कमि साथै माटो उर्वरा शक्ति समेत घट्दै गएको छ । उपल्लो चिप्लाको पहिरो हरेक वर्ष बढ्दै गएकोले वस्ती नै जोखिममा रहेको छ ।

४.२.६ वडा संकटासन्न जोडागत स्तरीकरण

धेर्मुगाविस भित्र देखिएका जोखिमहरुका आधारमा कुन वडा तुलनात्मक रुपमा बढी जोखिममा छ भनी जोडा स्तरीकरण गरेर हेरिएको थियो । स्तरीकरणबाट अति जोखिम, जोखिम र न्यून जोखिम भएका वडाहरुको पहिचान भएको थियो । जोडा स्तरीकरण आधारमा वडाहरुलाई अति उच्च, उच्च, मध्यम र न्यून अवस्था गरी चार तहमा विभाजना गरेर हेर्दा वडाहरुको तह निम्नानुसार रहेको छ ।

तालिका ११ : वडा संकटासन्नता स्तरिकरण

वडा नम्बर	१	२	३	४	५	६	७	८	९	वडा संकटासन्नता
१		२	१	१	१	१	१	१	१	७
२			२	२	२	२	२	२	२	८
३				४	३	३	३	८	९	३
४					४	६	७	४	९	३
५						६	७	८	९	०
६							६	८	९	३
७								८	९	२
८									९	४
९										६

तालिका १२: वडा संकटासन्नताको स्तर

वडा नं.	संकटासन्नताको स्तर	संकटासन्नताको कारण
१ र २	अति उच्च	पहिरो, आगलागी, हुरी, रोगकीरा
८, ९	उच्च	पहिरो, रोगकीरा, आगलागी, असिना
३, ४, ६	मध्यम	मूल सुक्नु, आगलागी, हुरी, रोगकीरा
५, ७	न्यून	हुरी, चट्याङ

उपयुक्त जोडा स्तरीकरणका आधारमा वडा नं. १ र २ अति उच्च जोखिममा र ८ र ९ उच्च जोखिममा रहेको पाईयो जसमा प्रकोपहरु वहन गर्ने क्षमताको कमी देखिएको छ । त्यस्तै वडा नं. ३, ४ र ६ मध्यम जोखिम तथा वडा नं. ५ र ७ वडाहरु न्यून जोखिममा रहेका छन् जसमा प्रकोपको मात्रा कम देखिएको छ ।

४.२.७. संकटासन्न घरधुरी तथा वर्ग पहिचान

घेर्मुगाविस मा भएका प्रकोप तथा सम्भाव्य प्रकोपबाट समुदाय स्तरमा प्रभावित जनसंख्याहरुको विवरण पहिचान गरी जोखिम, स्थान (समुदाय) र जातिगत रुपको विस्तृत विवरण तथा लक्षित वर्ग घरधुरी पहिचान तलको तालिका अनुसार गरिएको छ ।

तालिका १३: संकटासन्न घरधुरी तथा वर्ग

प्रकोपहरु	स्थान	वस्ती, टोल वा समुदाय	सम्पन्न			विपन्न	
			दलित	जनजाति	अन्य	दलित	जनजाति
खडेरी मुहान सुक्ने	घेर्मु १	कुन्लो चौ		४			१८
	घेर्मु २	कोक्यौ		२			१६
	घेर्मु ३	तल्लो चिप्ला गैरा गाउँ		२		४	८
	घेर्मु ४	न्यूरो		३		४	१४
	घेर्मु ५	मनास्लु सा.व.घेर्मु					६
	घेर्मु ६	सन्जापू		१४		२	४
	घेर्मु ७	सन्जापू	१	१६			५
	घेर्मु ८	वडल बिसौनी		१६		६	५
	घेर्मु ९	लिली		३७	१	११	५
		जम्मा	१	९४	१	२७	८१
कृषि तथा पशु	घेर्मु १	कुन्लो चौ		४			१८
	घेर्मु २	कोक्यौ		२			१६

प्रकोपहरु	स्थान	वस्ती, टोल वा समुदाय	सम्पन्न			विपन्न	
			दलित	जनजाति	अन्य	दलित	जनजाति
रोग	घेर्मु ३	तल्लो चिप्ला	१	२		१	३
	घेर्मु ४	न्यूरो		३		४	१४
	घेर्मु ५	मनास्लु सा.व. घेर्मु		४३			१५
	घेर्मु ६	सन्जापू		१४		३	१४
	घेर्मु ७	सन्जापू	५	११			५
	घेर्मु ८	बडल बिसौनी		११		६	५
	घेर्मु ९	लिली		३७	१	११	५
		जम्मा	६	१२७	१	२५	९५
आगलागि	घेर्मु २	कोक्यौ					६
	घेर्मु ८					१	
	घेर्मु ७	सन्जापू				१	६
		जम्मा				२	१२
पहिरो	घेर्मु १	कुन्लो चोँ		२४			
	घेर्मु २	कोक्यौ		१६			२
	घेर्मु ४	न्यूरो खेत बारी नोक्सान				१	५
	घेर्मु ६	सन्जापू (वनमा असर गरेको)					
	घेर्मु ७	सन्जापू	३			१०	
	घेर्मु ८	बडल बिसौनी	२		५	११	
	घेर्मु ९	बडर बिसौनी	१			१२	
	घेर्मु ३	तल्लो चिप्ला गैरा गाउँ		१६			१०
		जम्मा	६	५६	५	३४	१७
हावाहुरी	घेर्मु १	कुन्लो चोँ					
	घेर्मु २	कोक्यौ					१
	घेर्मु ६	सन्जापू		४		३	१४
	घेर्मु ७	सन्जापू	१	५			१६
	घेर्मु ८	बडल बिसौनी		५		६	१६
	घेर्मु ३	तल्लो चिप्ला डाँडा गाउँ		८			२०
		जम्मा	१	२२		९	६७
चट्याङ्ग	घेर्मु १	कुन्लो चोँ		१			
	घेर्मु ६	सन्जापू					१
	घेर्मु ७	सन्जापू					१
	घेर्मु ८	बडल बिसौनी					१
		जम्मा		१			३
रोगकीरा	घेर्मु ६	सन्जापू		४		३	१४
	घेर्मु ७	सन्जापू	१	११			१०
	घेर्मु ९	लिली खोरीया		३०	०	११	७
	घेर्मु ३	तल्लो चिप्ला		३६		४	१४
	घेर्मु ५	फाँट		२०			१
		जम्मा	१	१०१		१८	४६

४.३ महिला, दलित विपन्न तथा पछाडि पारिएका वर्गहरूमा परेको जोखिमहरूको प्रभाव विश्लेषण :

तालिका १४: जोखिमहरूको वर्ग, जाति, लिङ्ग, उमेर, सक्षमता अनुसार फरक प्रभावको विश्लेषण

क्र.सं.	जोखिम	जोखिमका प्रभावहरू	प्रवृत्ति			लिंग		आर्थिक अवस्था			एकल महिला	दलित	जनजाति	बालबालिक
			युवा	बायस्क	प्राइड	महिला	पुरुष	धेरै गरिव	मध्यम ठिकै गरि	धनी	फरक ढंगले सक्षम			
१.	पहिरो	खेती योग्य जमीनको क्षति, वनको क्षति, जैविक विभिन्नताको क्षति वा असरहरू, मानव वस्ती विस्थापित हुने अवस्था, खानेपानीको श्रोतमा पुरिने मसिनो समस्या, सिंचाइमा समस्या, भौतिक संरचनामा क्षति	२	२	३	३	२	३	२	१	३	३	२	३
२	सुख्खा खडेरी	कृषि उत्पादनमा ह्रास, खानेपानीको मुहान सुकेको, सरुवा रोगको प्रकोप, डढेलो लाग्ने सम्भावना, घाँजा फाड्ने अवस्था	२	२	३	३	३	३	२	२	३	३	२	३
३	आगोलागि	वन जंगल विनास, वन्य जन्तुको क्षति र बसाइ सराइ, बाढी पहिरोको प्रकोप, घरपरिवारको क्षति मानव स्वास्थ्य, कृषि उत्पादनमा कमी, वन जंगल तथा जडीबुटीमा क्षति, घाँसे मैदानमा ह्रास, लागतमा वृद्धि	२	२	३	३	२	२	२	२	३	३	२	३
४.	रोग कीरा	बालीनालीमा नोक्सान, बोट विरुवा ढालेको, घर लगायत अन्य भौतिक संरचनामा क्षति, डढेलो संभावना बढाएको, घनजनको क्षति, चरा चुरुङ्गीको क्षति	३	३	३	३	२	३	२	२	२	२	२	३
५	मिचाह प्रजाति	कृषि उत्पादनमा ह्रास, साना विरुवा बढ्न नसकेको, खेतवारी पाखा ढाकिएको, महिलाहरूको कार्य बोझ बढेको	२	२	२	२	२	३	२	२	२	३	२	२
६	हुरि बतास चट्याङ	बालीनालीमा नोक्सान, बोट विरुवा ढालेको, घर लगायत अन्य भौतिक संरचनामा क्षति, डढेलो संभावना बढाएको, घनजनको क्षति, चरा चुरुङ्गीको क्षति	२	२	३	३	२	३	२	२	३	३	२	३
७.	असिना	बाली नाली नष्ट, चरा चुरुङ्गीको क्षति, हिउ पहिरो गएको, पशु चौपायको क्षति	१	१	३	२	२	३	२	२	३	३	२	३
	जम्मा		१४	१४	२०	१९	१५	२०	१४	१३	१९	२०	१५	१४

जलवायु परिवर्तनको असर सबै वर्गका महिला, पुरुषहरूलाई पर्दछ तर पनि यस्ता जोखिमका प्रभावहरूले बढी मात्रामा महिला, अति विपन्न, प्रौढ, फरक ढंगले सक्षम, एकल महिला र बालबालिकाहरूलाई असर गरेको देखिन्छ। पहिरो, सुख्खा, आगलागीले वनजंगल तथा कृषिमा असर परेको देखिन्छ। खेतीयोग्य जमीन बगाउने उत्पादन घट्ने तथा खानेपानीको स्रोत पुरिन तथा सुक्दै जाने हुदाँ त्यसको प्रत्यक्ष असर बालबालिका, एकल महिला, प्रौढ, धेरै गरिबहरूलाई परेको देखिन्छ। आगलागी, हुरी बतास, चट्याड र असिनाले भौतिक संरचनामा क्षति, चराचुरुङ्गी तथा बालीनालीलाई क्षति पुऱ्याएको छ। वन जंगल तथा जडिबुटीमा क्षति तथा घाँसे मैदानमा ह्रास हुने हुँदा यिनै वर्गलाई बढी मात्रामा असर परेको देखिन्छ।

यस समुदायमा जलवायु परिवर्तनले विशेषगरी बालबालिका, महिला, एकल महिला, प्रौढ, तथा विपन्न वर्गहरूलाई नै असर गरेको हुँदा यस्ता वर्गहरूलाई प्राथमिकता दिँदै जीविकोपार्जन सुधार हुने खालका, सचेतीकरणका तथा प्रत्यक्ष लाभ हुने किसिमका अनुकूलनका कार्यक्रमहरू गर्नुपर्ने देखिन्छ।

४.४ विषयगत क्षेत्रमा परेको प्रभाव

जलवायु परिवर्तनको कारण विषयगत क्षेत्रमा परेको प्रभाव र यसबाट हुनसक्ने भविष्यको प्रभावको अनुमान, लेखाजोखा गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको छ। जसमा कृषि तथा पशुपालन, वन तथा जैविक विविधता, जलस्रोत तथा उर्जा, जल उत्पन्न प्रकोप, मानव स्वास्थ्य र ग्रामीण बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधारमा ३० वर्ष पहिलेको अवस्था हालसँग तुलना गर्नुका साथै सोही अनुभवबाट भविष्यको अवस्था अनुमान गरिएको छ।

तालिका १५: विषयगत क्षेत्रमा परेको प्रभावको तालिका

३० वर्ष अगाडिको अवस्था	हाल महसुस गरिएका प्रभाव	भविष्यको अनुमान	महिला तथा बालबालिकामा परेको र पर्नसक्ने प्रभाव
वन तथा जैविक विविधता			
वन पातालो थियो, जडिबुटी, चरा, वन्यजन्तु प्रसस्त थियो, वनमाराको समस्या थिएन, जडिबुटीको पहिचान पनि कम थियो।	सामुदायिक वनको कारण वन बाक्लो भएको संरक्षण गर्नु पर्छ, भन्ने धारणाको विकास भएको, वन डढेलो र वनमारा बढेको, पहिरोले वनमा असर पारेको, जडिबुटीको पहिचान सहज भएसँगै यसको उत्पादन कम भएको (वनबाट धेरै निकालिएको कारण) वन्यजन्तुको बासस्थानमा कोलाहल बढेको र संख्यामा कम भएको।	शहर बसाँइ सरेकाले संरक्षणमा कमी हुन सक्ने, वन बढ्न सक्ने, कृषि व्यवसायिक रुपमा बढनाले, वन संरक्षणमा कम हुन सक्ने, वनमारा, बढ्दै गएमा वनमानै छिर्न नसकिने हुन सक्ने, वनमासाले ठूलो बिरुवा पनि मर्न सक्ने। वन बढे सँगै जडिबुटीको उत्पादन पनि बढ्ने	महिला मैत्री क्रियाकलापहरू सञ्चालन भएका हुनेछन्
कृषि तथा पशुपालन			
१ घरका १५/ २० भैंसी, लेकमा सवैको गोठ थियो। गाई, भैंसी, भेंडा सवैको घरमा प्रसस्त थिए। कोदो, मकै, फापर, धानको खेती हुने। खर्क भरी पशुपालन हुने,	खर्कमा गोठहरू कम हुँदै गएको, सीमित गोठहरू र केहि घरहरूमा मात्र पशुपालन सीमित भएको, आलु र तरकारी खेती गर्नेको संख्या बढेको छ। व्यवसायिक तरकारी तथा अलैची खेती तर्फ आकर्षण बढेको, खेतीबालीमा रोगकीराको	पशुपालन घर घरमा मात्र सीमित हुने, व्यवसायिक तारकारी, अलैची खेती बढ्ने, रोग तथा वनमाराको प्रभाव पनि कृषि क्षेत्रमा बढ्दै जाने	व्यवसायिक खेतीबाट महिलाहरूको आयमा वृद्धि, बालबालिकाको शिक्षामा सुधार, सीपमुलक व्यवसायको अवसर

३० वर्ष अगाडिको अवस्था	हाल महसुस गरिएका प्रभाव	भविष्यको अनुमान	महिला तथा बालबालीकामा परेको र पर्नसक्ने प्रभाव
तरकारी तथा अलैंचीको खेती थिएन ।	आक्रमण बढेको, सुख्खाको कारण केही ठाउँमा खेतीपातीमा समस्या आएको		
जलउत्पन्न प्रकोप			
चट्याङले धेरै नोक्सानी हुने गरेको, असिना र हावाहुरीको प्रकोपले मानविय, अन्नबालीमा क्षति हुने ।	चट्याङ र असिना तुलनात्मक रूपमा कम, माघे भरि धेरै नै न्युन भएको छ र माथिल्लो भेगमा हिउँ पर्न कम भएको, पहिरोको प्रकोप बढ्दै गएको ।	हावाहुरी, असिना, चट्याङ अभै बढ्न सक्ने वा घट्न पनि सक्छ, जसले कृषि तथा पशुपालनमा प्रत्यक्ष असर पार्छ, हिउँको मात्रा कम हुने वा ढिलो पर्ने, अन्न उत्पादनमा नकारात्मक असर पार्न सक्छ, पहिरो बढ्न सक्ने ।	
मानव स्वास्थ्य			
रोग अत्यन्त कम लाग्थ्यो । जन्डिस, क्षयरोग, हेपाटाईटिस जस्ता रोग थिएनन् ।	मानवमा चेतनाको स्तर बढेको छ, रोग नियन्त्रणका उपाय तथा प्रविधि नयाँ छ भने नयाँ रोगहरु देखा पर्ने क्रम बढेको छ	नयाँ रोग, खतरनाक सरुवा रोगहरुको प्रकोप बढ्ने, सरकार र समुदाय सजक रहनुपर्ने	महिलाहरु धेरै प्रभावित हुने ।
बासस्थान, भौतिक पूर्वाधार			
सामुदायिक भवन, पक्की विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी थिएनन्, , गोरेटो बाटो थिए ।	आर.सी.सी भवनहरु बढ्दो (स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय, सामुदायिक भवन स्थापना), गोरेटो बाटो राम्रो भएको, खानेपानीको व्यवस्थामा सुधार	जलविद्युत आयोजना संचालनमा आउने, मोटर बाटो बन्ने, भवनहरु निर्माण हुने क्रम बढ्ने	सुविधा हुने ।
जलस्रोत र उर्जा			
पानीका स्रोतहरु प्रसस्त मात्रामा पाइने, खोलामा पानी धेरैमात्रामा हुने, पानी लिन पधेरा जान समय लाग्थ्यो । टुकी बाल्ने जमाना थियो । इन्धनको रूपमा मटितेलको प्रयोग गरिन्थ्यो, दाउराले खाना पकाउने गरिन्थ्यो ।	विजुली, सौर्य उर्जाको प्रयोग बढेको, खानेपानीको धारा घरघरमा पुगेको छ । ग्याँसबाट खाना पकाउनेको घरघुरीको संख्यामा वृद्धि, विद्युतीय उपकरणको प्रयोग बढेको छ । पानीको मुहान केही सुक्दै गएको, खोलामा पानी कम भएको, जलविद्युत आयोजना स्थापना हुने क्रममा रहेको ।	पानीको समस्या बढ्ने, स्रोत संरक्षण गरेमा पानी हुन सक्ने, सिलिन्डर ग्याँस, सौर्य उर्जाको प्रयोग बढ्न सक्ने कतै त कतै दाउराको माग पनि बढ्न सक्ने, आधुनिक तथा सुधारिएको चुल्हो पहिचान हुन सक्ने, मिसिनहरु बढ्ने । विद्युत अभै सहज आपूर्ति हुने ।	महिलाहरुको कार्य बोझ घट्ने ।

विषयगत क्षेत्र ३० वर्ष अगाडिको अवस्था, हालसम्म महसुस गरिएका प्रभाव, भविष्यको अनुमान र महिला तथा बालबालिकाहरुमा परेको र पर्न सक्ने प्रभाव अध्ययन गर्दा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा र जलस्रोत र उर्जा क्षेत्रमा बढी प्रभाव परेको देखिन्छ भने वन तथा जैविक विविधता, जलवायुबाट उत्पन्न प्रकोप, मानव स्वास्थ्य, ग्रामीण बसोवास तथा पूर्वाधारमा समेतमा उल्लेख्य असर हुने देखिन्छ ।

४.५ पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता नक्सांकन तथा विश्लेषण

जलवायु जन्य प्रकोपहरुले यस गाविस का वन, कृषि तथा जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेका प्रभावहरु बारे विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रकृया : -

जोखिमहरुको पहिचान पश्चात् उक्त जोखिमहरुले वन तथा जलजन्य प्रजाति र जीवजन्तु परिवर्तनमा खेलेको भूमिका, खेती प्रणालीमा ल्याएको परिवर्तन, गुणस्तरमा ल्याएको ह्रास, संयोजनमा पारेको प्रभाव तथा सेवा सुविधामा आएको फरकपनामा छलफल एवं अन्तरकृया गरियो । छलफलबाट आएको निष्कर्षको आधारमा धेरै असर गरेको भए ३ अंक, मध्यम असर गरेको भए २ र न्यून असर गरेको भए १ अंक निर्धारण गरी प्रत्येक प्रकोपको छुट्टाछुट्टै असर विश्लेषण गरी अंकभार दिइयो । तर यसरी अंकभार दिदा संयोजनमा भने ठीक उल्टो हुन्छ कम संयोजन गर्दछ भने ३ अंक र मध्यम २ र धेरै संयोजन गर्दछ भने १ अंक दिनुपर्दछ । यसरी विश्लेषण वन, जल र कृषि परिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको असर बारे तालिका बनाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १६: वन परिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको असर

क्र.स	परेका जोखिमहरु र असरहरु	वन प्रजातिमा परिवर्तन	वन्यजन्तुमा परिवर्तन	वनको अवस्था गुणस्तर	संयोजन	वनको पारिस्थितिकीय प्रणाली	जम्मा
१	पहिरो	२	१	२	१	१	७
२	सुख्खा	१	२	१	१	१	६
३	आगालागी	३	२	३	१	२	११
४	मिचाहा प्रजाति	२	२	२	१	१	८
५	हावा हुरी चट्याङ	१	१	१	१	१	५
६	असिना	१	१	१	१	१	५
७	रोगकीरा	२	१	२	१	२	८
	जम्मा	१२	१०	१२	७	९	

जोखिमहरु मध्ये आगालागी, मिचाहा प्रजाति, रोगकीराले वन परिस्थितिकीय प्रणालीमा बढी असर पारेको छ । अग्नी रेखा निर्माण तथा चेतनामूलक कार्यक्रम, मिचाहा प्रजाति उन्मुलन तथा रोगकीराका नियन्त्रणका लागि कृषि र पशु सेवा कार्यालयहरूसँग समवन्ध गरेर सचेतनामूलक तथा रोगकीरा उन्मुलनका उपायहरु बारे आवश्यक जानकारी लिनु उपयुक्त हुन्छ । जोखिमहरुले वन पारिस्थितिकीय प्रणालीमा नकारात्मक असर पारिरहेका छन् ।

तालिका १७ : कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको असर

क्र.स	परेका जोखिमहरु र असरहरु	खेती प्रणालीमा परिवर्तन	कृषि भूमीमा बाँस गर्ने जीवजन्तुको प्रजातिमा परिवर्तन	कृषि जन्तु उत्पादनको अवस्था गुणस्तर	कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	जम्मा
१	पहिरो	१	१	२	२	६
२	सुख्खा	२	१	२	२	७
३	आगालागी	१	१	१	१	४
४	मिचाहा प्रजाति	१	१	३	३	८
५	हावा हुरी, चट्याङ	२	१	३	३	९
६	असिना	२	२	३	३	१०
७	रोगकीरा	३	२	३	३	११
	जम्मा	१२	९	१७	१७	

कृषि परिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको असर माथि प्रस्तुत गरिएको तालिका हेर्दा जोखिमहरु मध्ये रोगकीरा, असिना, हावाहुरी चट्याङ्गले कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीलाई धेरै असर पुऱ्याइरहेको छ । अरु जोखिमहरु मिचाहा प्रजाती, पहिरो, सुख्खा, आगलागीले पनि प्रभाव पारेको छ । यसर्थ सुख्खा सहने बाली तथा जैविक भोलमलको प्रयोग गरी उन्नत खेती प्रणाली अपनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका १८: जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको प्रभाव

क्र.स	परेका जोखिमहरु र असरहरु	नदि नालाका वनस्पति प्रजातिमा परिवर्तन	नदि नालाका जन्तु प्रजातिमा परिवर्तन	नदिको स्वास्थ्य पानीको गुणस्तर	संयोजन	नदिनालामा पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	जम्मा
१	पहिरो	१	३	३	२	३	१२
२	सुख्खा	२	२	१	२	३	१०
	जम्मा	३	५	४	४	६	

जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको प्रभाव माथि प्रस्तुत गरिएको तालिका हेर्दा पहिरो र सुख्खा जस्ता जोखिमहरुले जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा असर गरेको देखिन्छ ।

तालिका १९: तीन वटै पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको प्रभाव

क्र.स	पारिस्थितिकीय प्रणाली	विविधता	अवस्था/ गुणस्तर	संयोजन	पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परिवर्तन	औसत	प्रभावको स्तर
१	वन	२२	१२	७	९	१२.५	दोस्रो
२	कृषि	२१	१७	-	१७	१८.३३	पहिलो
३	जल	४	४	४	६	४.५	तेस्रो

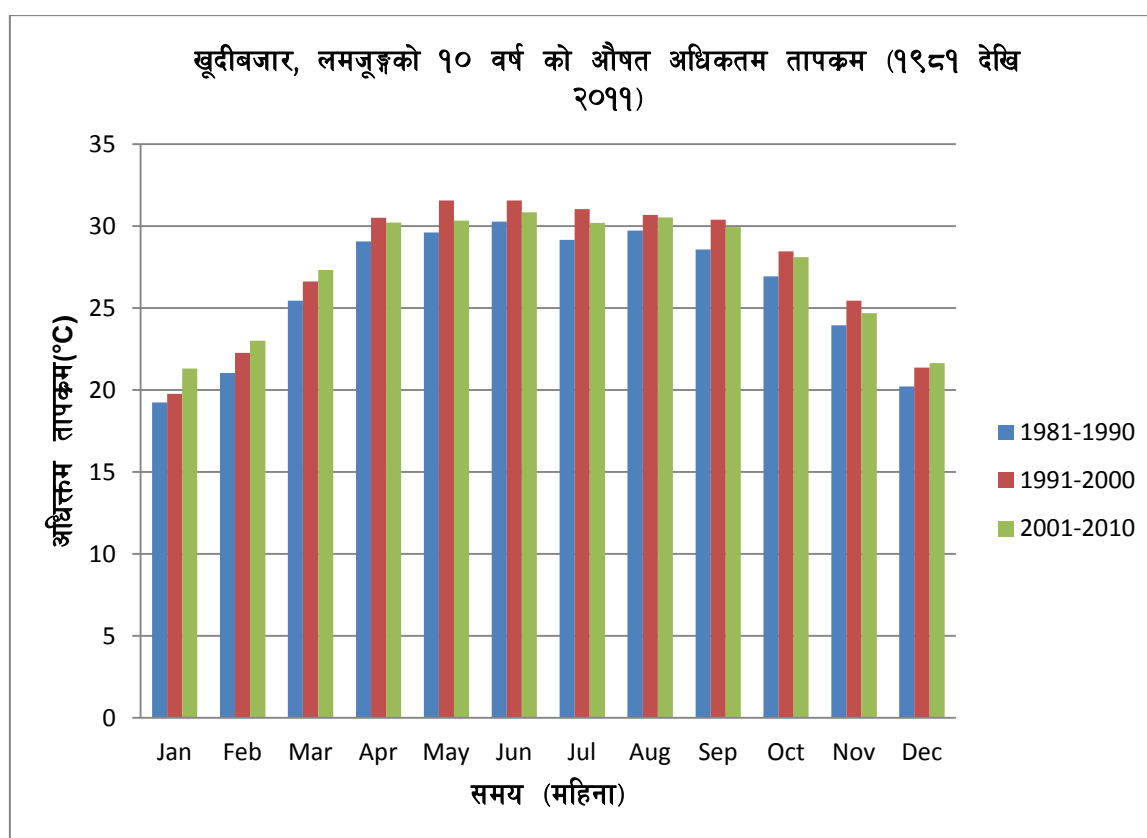
माथिको तालिकाबाट स्पष्ट हुन्छ कि जलवायु परिवर्तनको असरबाट सबै भन्दा बढि कृषि क्षेत्र प्रभावित छ । तत् पश्चात क्रमशः वन र जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा प्रभाव बढि देखिन्छ । तसर्थ अनुकूलनका उपायहरु अवलम्बन गर्दा कृषि तथा वन क्षेत्रमा बढी केन्द्रित गरिनु पर्ने देखिन्छ ।

परिच्छेद ५: तापक्रम तथा वर्षाको विगतको तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण तथा भविष्यको आंकलन

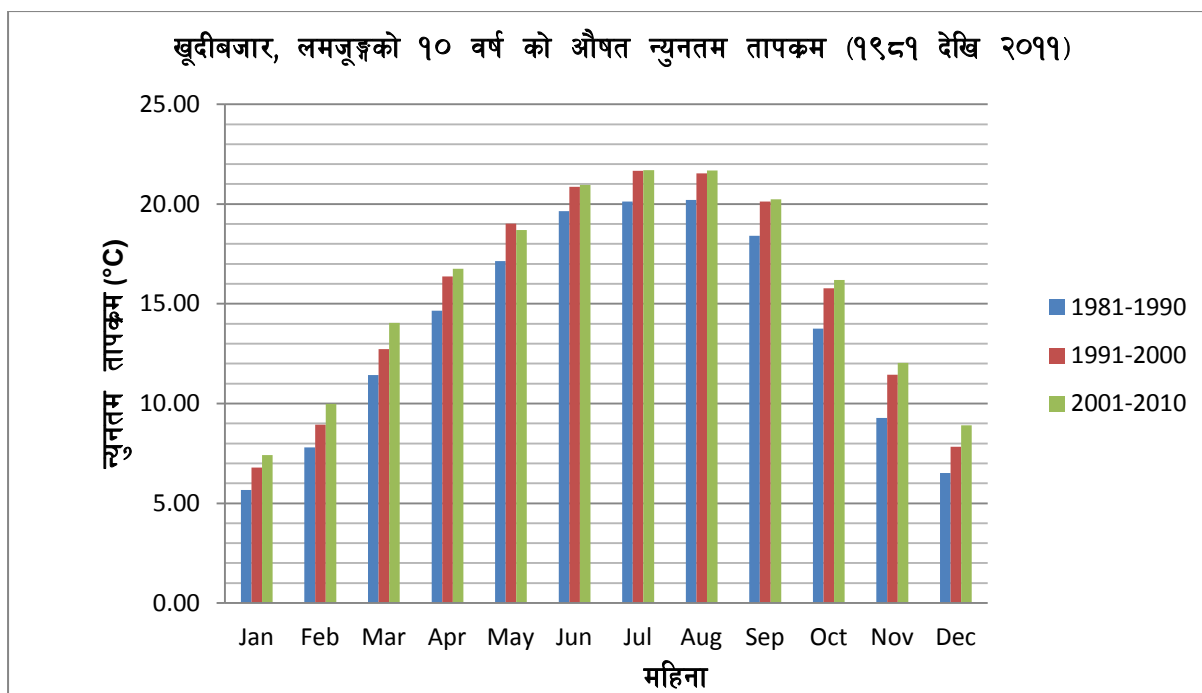
यस घेर्मुगाविसमा जल तथा मौसम विज्ञान महाशाखाको मापन केन्द्र नभएको हुँदा खुदीमा मापन गरिएको तापक्रम र वर्षाको विगत ३० वर्ष (सन् १९८१ देखि सन् २०११ सम्म) को उपलब्ध तथ्याङ्कलाई यस स्थानीय अनुकूलन योजना तयारीको शिलसिलामा विश्लेषण गर्ने कोसिस गरिएको छ। उपरोक्त तथ्याङ्क बमोजिमको विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजा तल ग्राफ वा चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ।

५.१ तापक्रम:

खुदीको औसत अधिकतम तापक्रम बढ्दो रूपमा परिवर्तन हुँदै गएको छ। माथिको ग्राफबाट विगत ३ दशकको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा औसत अधिकतम तापक्रम गर्मीका महिनाहरूमा भन् भन् वृद्धि हुँदै गएको प्रष्ट देखिन्छ भने हिउँदका महिनाहरूमा (असोज देखि पौषसम्म) औसत अधिकतम तापक्रम लगभग स्थिर देखिन्छ।

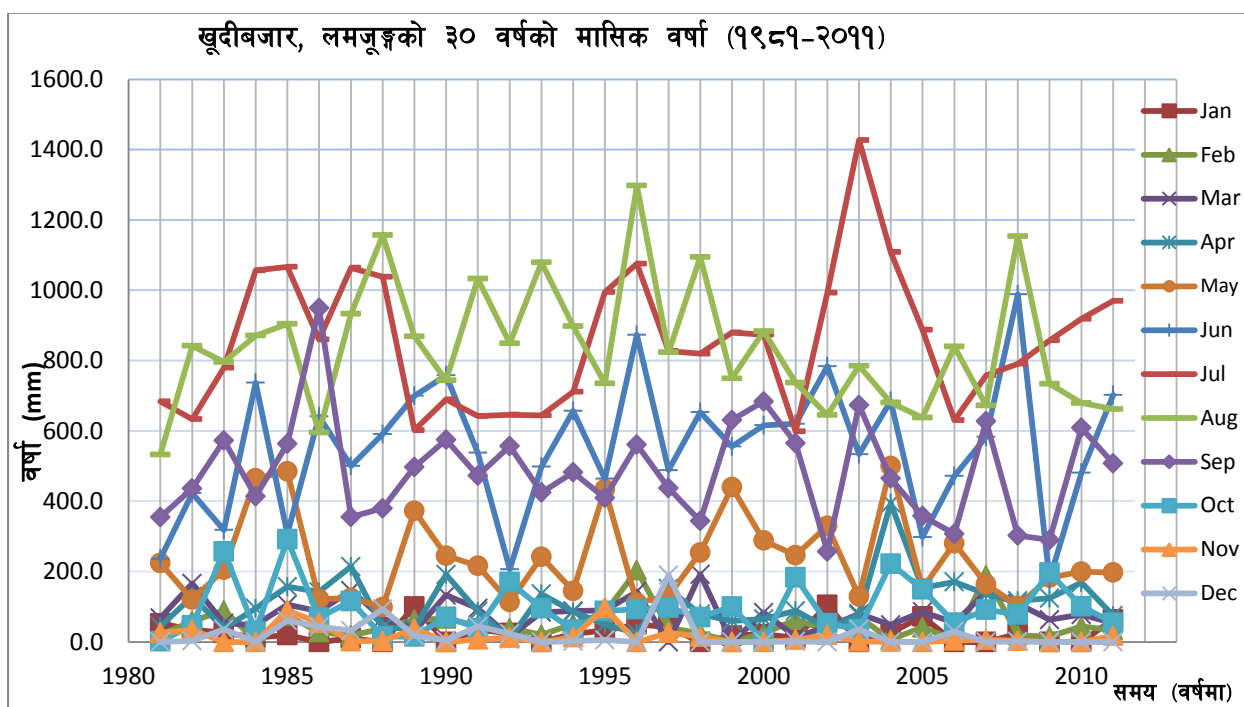
चित्र ५: लमजुङको १० वर्षको औषत अधिकतम तापक्रम

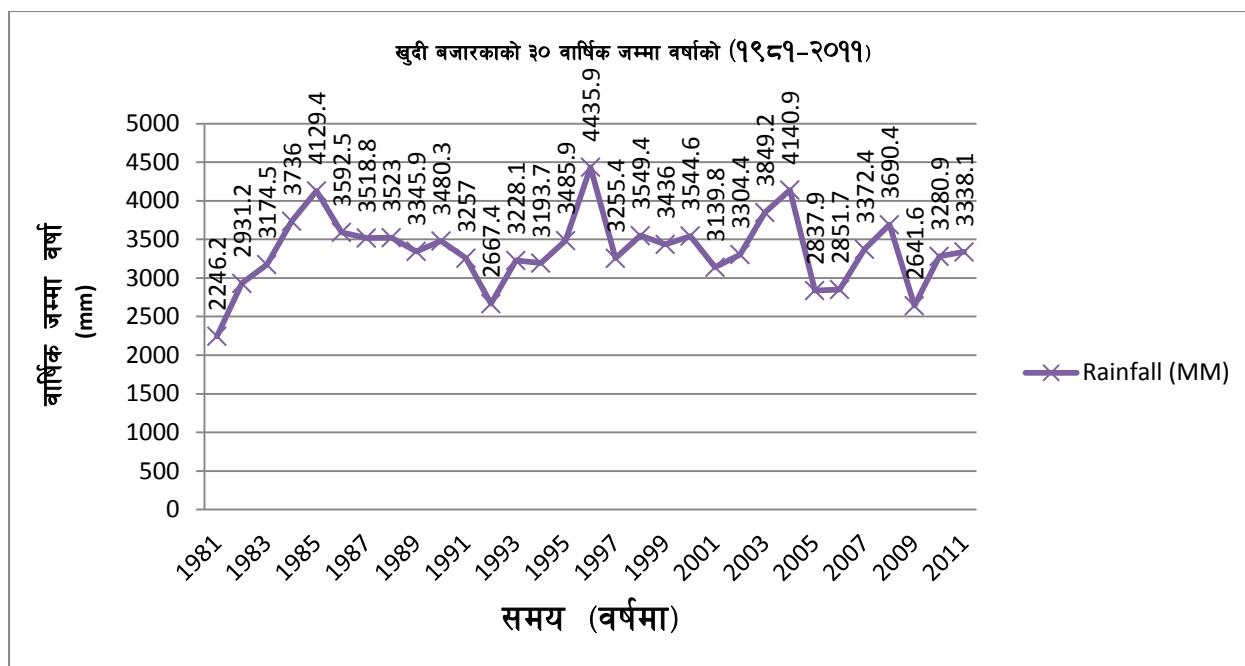
चित्र ६ : विगत १०/१० वर्ष अवधिको खूदीको औसत न्यूनतम तापक्रमको प्रवृत्ति

माथिको ग्राफबाट विगत ३ दशकको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा औसत न्यूनतम तापक्रम वर्षातका महिनाहरूमा (असार देखि असोजसम्म) क्रमिक रूपमा वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ भने हिउँदका महिनाहरूमा पनि (कार्तिक देखि माघसम्म) औसत न्यूनतम तापक्रम अप्रत्यासित रूपमा बढेको नै देखिन्छ ।

५.२ वर्षा:

चित्र ७: विगत ३० वर्षको खूदी क्षेत्रको औसत मासिक वर्षाको तथ्याङ्क

चित्र ८ : विगत ३० वर्षको खुदीको वार्षिक वर्षातको बदलिंदो तथ्याङ्क

माथिका विगत ३० वर्षको वर्षातको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्दा सन् १९९० सम्म असार/ साउनमा अत्याधिक वर्षा हुनेमा त्यस पछिका वर्षहरूमा साउन/ भाद्रमा अत्याधिक वर्षा हुन थालेको छ। सन् १९९५ पछिका असार, साउन र भाद्र महिनाहरूमा अनियमित वर्षातका प्रवृत्ति बढ्न थालेको छ। प्रत्येक २-३ वर्षमा वार्षिक वर्षातको प्रवृत्ति परिवर्तन भईरहेको देखिन्छ।

माथी उल्लेखित तथ्याङ्कहरू समुदायसंगको छलफलसंग पनि मेल खाएको छ। जस्तो कि गर्मीको समयमा अत्याधिक गर्मी र जाडोको महिनाहरूमा पहिलेको विगतका केही वर्षहरूका तुलनामा अत्यधिक जाडो हुन थालेको। त्यस्तै आजकल मनसुन ढिलो सुरु हुन थालेको समुदायको पनि अनुभव छ।

परिच्छेद ६ : अनुकूलन तथा प्रकोप व्यवस्थापनका प्रयासहरूको विश्लेषण

६.१. अनुकूलन तथा प्रकोप व्यवस्थापनका विभिन्न प्रयासहरूको विश्लेषण

अनुकूलनको कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा माथि उल्लेखित अवस्थाको विश्लेषण र जोखिम तथा अनुकूलनका प्रयासहरूलाई हेर्न फोर्सफिल्ड विश्लेषण विधिको प्रयोगको प्रयोग गरिएको छ । गाविस का वासिन्दाहरूको प्रभावित जीविकोपार्जनको श्रोत र प्रभावसंग जुध्ने आधारहरूको स्तर विश्लेषण यस विधिमा गरिएको छ । जसले अनुकूलनका योजनाहरूलाई तार्किक रूपमा प्रस्तुत गर्न मद्दत गर्दछ । यसमा वर्तमान अवस्था र जोखिमपूर्ण अवस्थालाई सामना गर्न सक्ने क्षमता विचको फरकपनालाई अनुकूलनका योजनाले सहयोग पुऱ्याउन यस विधिमा विश्लेषण गरिएको छ

तालिका २०: अनुकूलनका तथा प्रकोप व्यवस्थापन लागि प्रयास गरिएका र गर्नुपर्ने कार्यहरू

जोखिम/ असरहरू	भए गरेका अनुकूलनका उपाय/ प्रयासहरू		गर्न सकिने वा गर्नु पर्ने अनुकूलनका कार्यक्रमहरू
	स्थानीय प्रयास	बाह्य प्रयास	
पहिरो, कटान	<ul style="list-style-type: none"> ●भल तर्काउने ●जाली भर्न श्रमदान ●गाविस बाट जाली भर्न रकम 	<ul style="list-style-type: none"> ●५७ वटा जाली वडा नम्बर ९ (भू संरक्षण कार्यलय) 	<ul style="list-style-type: none"> ●तटबन्ध, वृक्षारोपन ●भल तर्काउने ●पानी स्रोत संरक्षण ●बाँस ,अम्रिसो रोपण
सुख्खा	<ul style="list-style-type: none"> ●सिंचाई गरेको (४,५,६,७,८,९) 		<ul style="list-style-type: none"> ●डढेलो नियन्त्रण सामग्री ●सुख्खा सहने प्रजातीको खेती ●सिंचाई कुलो निर्माण ●पानी मुहान संरक्षण ●अग्नि रेखा निर्माण ●वृक्षारोपण ●संरक्षण पोखरी निर्माण ●डढेलो सचेतना कार्यक्रम
आगलागी	आगो निभाउने प्रयास		<ul style="list-style-type: none"> ●अग्नि नियन्त्रण तालिम तथा सामग्री

			<ul style="list-style-type: none"> ●अग्नी रेखा निर्माण ●सूचना पाटी, जनचेतना
मिचाह प्रजाति	उखेलेर फ्याँकेको		<ul style="list-style-type: none"> ●मल बनाउने तालिम ●फूल फुल्नु भन्दा पहिले उखेलेर फ्याँके ●ब्रिकेट बनाउने तालिम तथा उद्योग स्थापना सहयोग
रोगकीरा <ul style="list-style-type: none"> ●बाली नोक्सान ●पशु चौपाय नोक्सान ●रुख विरुवामा नोक्सान ●मानवीय स्वास्थ्यमा असर ●जीवीकोपार्जनमा असर 	मल, विषादीको प्रयोग		<ul style="list-style-type: none"> ●कृषि सम्बन्धी तालिम ●जैविक मल बनाउने तालिम ●जीविकोपार्जन सुधार योजना निर्माण, सहयोग ●उन्नत पशुपालन तालिम ●सामूहिक खेती प्रवर्द्धन ●IPM तालिम ●मानव स्वास्थ्य सम्बन्धि तालिम, जनचेतनामूलक कार्यक्रम
हुरी, चट्याङ	धुरी माथि त्रिशुल राख्ने		<ul style="list-style-type: none"> ●सामुदायिक भवनहरुमा अर्थिङ राख्ने ●सुधारिएको चुलो ●गोबर ग्याँस निर्माण

६.२. उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना

पहिरोले जलजन्य वनस्पति तथा जीवजन्तुहरु नाश हुने तथा सुख्खा/ खडेरीमा पानीको मात्रा कम भई जलजन्य जीवजन्तुहरुको जीवन खतरामा पर्ने हुँदा वृक्षारोपण, जैविक बाँध, बाली विविधीकरण, पानी मुहान संरक्षण तथा पानीको समूचित प्रयोग जस्ता कार्यहरुको कार्यान्वयन गरी समुदायको अनुकूलन क्षमता वृद्धि भएको हुनेछ ।

६.३ अनुकूलन तथा प्रकोप व्यवस्थापन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण

छलफल तथा अन्तरक्रियाका माध्यमबाट पहिचान भएका जलवायु जन्य जोखिमहरू र प्रत्येक जोखिमहरूसँग अनुकूलित हुनका लागि केही कार्यक्रमहरू सूचिवद्ध गरिएको छ । यस्ता कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता, संभाव्यता तथा लक्षित वर्गमुखी आधारमा अंकभार दिइन्छ । त्यसैको आधारमा प्राथमिकीकरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २१ : अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापनका प्राथमिकीकरणका कार्यक्रमहरू

प्रकोप	अनुकूलनका उपायहरू	प्रभावकारिता (१-३) क	खर्चको मितव्ययिता (१-३) ख	सम्भाव्यता (१-३) ग	लक्षित वर्गमुखी (१-३) घ	कुल (क,ख,ग)	कैफियत प्राथमिकीकरण
पहिरो	● जैविक तटबन्ध	३	१	२	१	७	छैटौँ
	● वृक्षारोपण	३	२	३	२	१०	तेस्रो
	● भल तर्काउने कुलो	२	२	२	२	८	पाँचौँ
	● पानीको श्रोत/ मुहान संरक्षण	३	२	२	३	१०	तेस्रो
सुख्खा खडेरी	सुख्खा सहने प्रजातिको प्रयोग	३	२	२	३	१०	तेस्रो
	सिंचाई कुलो मर्मत निर्माण	३	१	१	३	८	पाँचौँ
	संरक्षण पोखरी निर्माण	३	३	३	३	१२	पहिलो
आगालागी डुँढेलो	डुँढेलो नियन्त्रण सामाग्री	२	१	२	३	८	पाँचौँ
	अग्नि नियन्त्रण रेखा निर्माण	३	३	३	२	११	दोस्रो
	डुँढेलो सूचनात्मक कार्यक्रम	३	३	३	२	११	दोस्रो
मिचाहा प्रजाति हटाउने	मल बनाउने तालिम	३	२	२	३	१०	तेस्रो
	विक्रेट बनाउने तालिम तथा उद्योग स्थापना	२	१	२	२	७	छैटौँ
रोग किरा	कृषि सम्बन्धी तालिम	३	२	३	३	११	दोस्रो
	जैविक मल बनाउने तालिम	३	२	३	३	११	दोस्रो
	जीवीकोपाजन सुधार योजना तयारी र सहयोग	३	२	२	३	१०	तेस्रो
हुरिबतास चट्याङ	सामुदायिक भवनमा अर्थिड राख्ने	२	२	२	३	९	चौथो
	गोबर ग्याँस निर्माण सहयोग	३	१	२	२	८	पाँचौँ
	नर्सरी स्थापना	३	२	२	३	१०	तेस्रो

प्रकोप	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३) क	खर्चको मितव्ययिता (१-३) ख	सम्भाव्यता (१-३) ग	लक्षित वर्गमुखी (१-३) घ	कुल (क,ख,ग)	कैफियत प्राथमिकीकरण
	जडीबुटी प्रसोधन केन्द्र स्थापना	३	१	१	२	७	छैटौँ

उल्लेखित प्राथमिकीकरणका आधारमा पहिलो प्राथमिकतामा परेको प्रकोप सुख्खा खडेरीका लागि संरक्षण पोखरी निर्माण गर्ने रहेको छ । त्यस्तै गरी दास्रो प्राथमिकतामा परेको योजनाहरु कृषि सम्बन्धी तालिम, जैविक मल बनाउने तालिका, जीवीकोपार्जन सुधार योजना निर्माण, अग्नि रेखा निर्माण, डढेलो सुचनात्मक कार्यक्रमहरु रहेको छन् । त्यस्तै सुख्खा सहने प्रजातिको प्रयोग मल बनाउने कार्यक्रम, नर्सरी स्थापना तथा वृक्षारोपण पनि प्राथमिकताका साथ गर्नुपर्ने देखिएको छ ।

६.४ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा

तालिका २२: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

क्र.सं.	कार्यक्रमको नाम	एकाइ	परिणाम	लक्षित वर्ग वा समुदाय		कहिले (वर्ष)					प्रति एकाई खर्च	अनुमानित बजेट	स्थान
						१	२	३	४	५		जम्मा	
				जम्मा	विपन्न								
जलवायु उत्पन्न प्रकोप													
१	जैविक तटबन्ध निर्माण	मी	१०००			२००	३००	२००	२००	१००	३५००	३५०००००	तिबु खोला, बडल विसाउने चौतारो, चौक्या खोला, तिलाकोस्यो डाँडा, चामे खोला
२	भल तर्काउने	मी	१५००			३००	३००	३००	३००	३००	१००	१५००००	तिबु खोला, बडल विसाउने चौतारो, चौक्या खोला, तिलाकोस्यो डाँडा,

क्र.सं.	कार्यक्रमको नाम	एकाइ	परिणाम	लक्षित वर्ग वा समुदाय		कहिले (वर्ष)					प्रति एकाई खर्च	अनुमानित बजेट	स्थान
						पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ		जम्मा	
				जम्मा	विपन्न								
													चामे खोला
३	इन्टेक निर्माण	वटा	५			२	३				२००००	१०००००	
४	चेक ड्याम निर्माण	वटा	३			१	१	१			८००००	२४००००	
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा													
५	सुख्खा सहने प्रजातिको खेती	रोपनी	५			२	३				१००००	५००००	वडा नं. ५,
६	सिंचाई कुलो मर्मत/निर्माण	मी	६५००			१००					१००	६५००००	सन्जापू, निउरी, उपल्लो चिप्ला, खोरिया खेत,
७	संरक्षण पोखरी निर्माण (प्लास्टिक पोखरी)	वटा	५०			२०	१०	१०	१०		२०००	१०००००	सवै वडामा
८	कृषि सम्बन्धी तालिम	पटक	९			३	३	३			१००००	९००००	सवै वडामा
९	जीवीकोपार्जन सुधार योजना निर्माण सहयोग	जना	५०			१०	१०	१०	१०	१०	१००००	५०००००	
१०	जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र स्थापना	वटा	१				१				१०००००	१०००००	

क्र.सं.	कार्यक्रमको नाम	एकाइ	परिणाम	लक्षित वर्ग वा समुदाय		कहिले (वर्ष)					प्रति एकाई खर्च	अनुमानित बजेट	स्थान
												जम्मा	
				जम्मा	विपन्न	पहिलो	द्वितीय	तृतीय	चौथो	पाँचौ			
११	अलैची खेती	समुह	५			२	२	१			५००००	२५००००	
१२	जैविक मल तयारी तालिम	पटक	१								२००००	२००००	सबै वडाका प्रतिनिधी सहित
१३	सुधारिएको चुल्हो निर्माण	वटा	१००				१००				४५००	४५००००	सुधारिएको चुल्हो निर्माण
१४	गोबर ग्याँस निर्माण	वटा	२०			१०	१०	१०	१०	१०	१००००	२०००००	गोबर ग्याँस निर्माण
वन तथा जैविक विविधता													
१५	वृक्षारोपण	हे	२०			३	५	५	५	२	२००००	४०००००	सबै वडामा
१६	डढेलो नियन्त्रण तालिम/ सामग्री	पटक	६			२	२	२			२५०००	१५००००	सबै सावउसमा
१७	डढेलो सम्बन्धी सचेतीकरण	पटक	९			३	३	३			१००००	९००००	सबै वडामा
१८	बायो ब्रिकेट निर्माण तालिम	पटक	१								२५०००	२५०००	सबै वडाका प्रतिनिधी सहित
१९	नर्सरी निर्माण	वटा	१			३	३	३			२५०००	२५०००	नर्सरी निर्माण
२०	जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र	वटा	१				१				१०००००	१०००००	जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र

क्र.सं.	कार्यक्रमको नाम	एकाइ	परिणाम	लक्षित वर्ग वा समुदाय		कहिले (वर्ष)					प्रति एकाई खर्च	अनुमानित बजेट	स्थान
						पहिलो	द्वि	तृ	चौ	पाँच		जम्मा	
				जम्मा	विपन्न								
	स्थापना												स्थापना
जल स्रोत तथा उर्जा													
२१	खानेपानी योजना /पानी स्रोत संरक्षण	वटा	९			२	३	३	१		५००००	४५००००	सवै वडामा
२२	कलेक्सन च्याम्बर	वटा	१			१					४००००	४००००	
मानव स्वास्थ्य													
२३	सामुदायिक भवनमा अर्थिङ राख्ने	वटा	११								१००००	११००००	
२४	जलवायु परिवर्तन र स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना	वटा	९			१	३	३	२		३००००	२७००००	
२५	होडिङ्ग बोर्ड निर्माण	वटा	३०			१०		१०		१०	२०००	६००००	होडिङ्ग बोर्ड निर्माण
२६	नमूना गा.वि.स घोषणा	गा.वि.स	१			१					५००००	५००००	नमूना गा.वि.स घोषणा
२७	सामाजिक परिचालन	ल.स.	१								३००००	३००००	सामाजिक परिचालन

क्र.सं.	कार्यक्रमको नाम	एकाइ	परिणाम	लक्षित वर्ग वा समुदाय		कहिले (वर्ष)					प्रति एकाई खर्च	अनुमानित बजेट	स्थान
						पहिलो	दस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ		जम्मा	
				जम्मा	विपन्न								
जम्मा अनुमानित वजेट												८२,००,०००	

६.५ सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण

घेर्मु गाँउ विकास समितिले जलवायु परिवर्तनका सवालमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग एवं सहजीकरण गर्न सक्ने संघ, संस्था तथा निकायहरुबारे सहभागितात्मक तरिकाले छलफल गरेर निकालेको निष्कर्ष निम्नानुसार रहेको छ ।

तालिका २३: सेवा प्रदायक निकाय तथा समुदायको अपेक्षा

सेवा प्रदायक निकाय, संघ संस्था, कार्यालयहरू	संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा तथा भूमिकाहरू	संभाव्य अनुकूलन सहयोग	समुदायको त्यस संस्थासँगको अपेक्षा
गाविस	आर्थिक तथा निर्णयगत सहयोग	मानवीय, आर्थिक तथा जनचेतनामा	आर्थिक सहयोग
जिल्ला सिंचाई	आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग	आयोजनाका लागि कुलो र लिफ्ट सिंचाई	आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग
जिल्ला वन कार्यालय	प्राविधिक सहयोग	अग्नि रेखा, वृक्षारोपण र जनचेतनाको लागि	प्राविधिक सहयोग
जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	बीउ र प्राविधिक सहयोग	बीउ र प्राविधिक सहयोग	बीउ र प्राविधिक सहयोग
जिल्ला खानेपानी कार्यालय	आर्थिक सहयोग	आर्थिक र प्राविधिक सहयोग	आर्थिक सहयोग
जि.स्वास्थ्य कार्यालय	स्वस्थ्य उपचार र शिविर	औषधी र स्वास्थ्य शिविर र जनचेतना	औषधि र स्वास्थ्य शिविर संचालन
पशु सेवा केन्द्र	औषधी र प्राविधिक सहयोग	औषधी, शिविर र तालिम	औषधी र भेटेनरी तालिम
अन्य गै.स.स. र सरकारी निकाय	प्रशासनिक र आर्थिक सहयोग	विभिन्न भौतिक पूर्वाधारको लागि	आर्थिक र प्राविधिक सहयोग
सहकारी संस्थाहरू	आर्थिक संकलन तथा परिचालन	स्वास्थ्य, सरसफाई तथा बचत सम्बन्धि जनचेतनाका कार्यक्रममा	जनचेतनाका कार्यक्रममा सहयोग
फेकोफन जिल्ला शाखा	सा.व.हरूको अधिकार मुखी वकालत तथा प्राविधिक सहयोग	वृक्षारोपण तथा आर्थिक सहयोगका लागि सम्बन्धित निकायहरू समन्वयन गर्ने	प्रभावकारी तथा चुस्त सम्मन्वयन
आमा समूहहरू/युवा क्लवहरू	सामाजिक मेलमिलाप सहितको समाज सुधारका कार्यहरू गर्ने	जनचेतनाका कार्य तथा भौतिक कार्यमा सहयोग	मानवीय स्रोत तथा श्रमदानमा सहयोग
नेपाल रेडकस जिल्ला शाखा	प्रकोप तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यहरू	आकस्मिक कोष सुचारूमा र प्रकोप पिडीतहरूलाई राहत वितरण गरेर	आर्थिक र भौतिक सहयोग

६.६ अनुकूलन योजनाको कार्यान्वयन प्रकृया

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि यस कार्ययोजनालाई गाविस को योजना प्रक्रियामा समावेश गरी २०७१ सालको गाविस परिषद्बाट पास गराई विकासको प्रकृत्यामा मुल प्रवाहीकरण गरिने छ । यसरी नै यस गाविस मा तयार हुँदै गएको आवधिक गाविस योजनामा

यस अनुकूलन योजनालाई उच्च प्राथमिकताका साथ जिल्ला विकास योजनामा समायोजन गर्न पहल गरिनेछ र केन्द्रीय स्तरमा वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय मार्फत राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार गरिने रातो किताब मार्फत राष्ट्रिय विकास योजनामा समायोजन गर्न पहल गरिनेछ ।

स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाका निम्न बमोजिमका पाइलाहरूलाई यस अनुकूलन योजना तयारी देखि कार्यान्वयन एवं उपलब्धिहरूको समीक्षा गर्दा सम्मको अवधिमा अपनाईने कुरामा यस समुदायले आफ्नो प्रतिबद्धता जाहेर गर्दछ ।

यस अनुकूलन योजना कार्यान्वयन गर्दा जिम्मेवारी तोकिएको व्यक्तिले क्रियाकलाप/कार्यक्रमलाई सम्बन्धित उपभोक्ता समिति तथा लक्षित वर्गसँग छलफल गरी विस्तृत कार्यान्वयन योजना तयार गर्नेछ । उक्त योजनामा कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि लागत अनुमान (इष्टिमेट), कार्यक्रम सञ्चालन हुने निश्चित स्थान, समय तालिका, आवश्यकता अनुसार सहभागी व्यक्ति, जिम्मेवारी बाँडफाँड आदि कुराहरू विस्तृत रूपमा पुनः छलफल गरी तय गरिनेछ ।

यस योजना अन्तर्गत अन्य निकायहरूको सहयोग तथा सहकार्यमा संचालन गर्नु पर्ने निश्चित कार्यक्रमहरूलाई गाविस तथा सम्बन्धित निकायहरूको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नको लागि समुदायले पहल गर्नेछ ।

यस योजना कार्यान्वयनको लागि एउटा छुट्टै कोष स्थापना वा संस्था कै कोषको प्रयोग गरिने छ । त्यस कोषमा स्थानीय तथा बाह्य सघं संस्था, निकायहरू तथा दातृ संस्थाहरूबाट प्राप्त सहयोग जम्मा गरिने छ । उक्त कोष गाँउ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि २०७१ (यसै योजनामा उल्लेख छ) बमोजिम परिचालन गरिने छ ।

६.७ अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन

यस योजना तथा यसको कार्यान्वयनको सिलसिलामा भए गरेका सम्पूर्ण पत्राचार, निर्णयहरू तथा आम्दानी खर्चको अभिलेख छुट्टै राखिने छ । त्यी अभिलेख तथा लेखाको प्रभावकारी व्यवस्थापनको लागि यस अनुकूलन योजना कार्यान्वयन समिति तथा अनुगमन मूल्यांकन समिति जिम्मेवार हुनेछ । यस क्रममा भए गरेका सम्पूर्ण लेखा तथा अभिलेखहरूलाई नियमित रूपमा अध्यावधिक गरिने छ ।

६.८ सार्वजनिक सुनुवाई तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण

यस योजना कार्यान्वयनको सिलसिलामा भए गरेका निर्णय तथा आम्दानी खर्चको सार्वजनिक सुनुवाई तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण कम्तीमा पनि वर्षको एक पटक (आर्थिक वर्षको समाप्तीको एक महिना भित्र) सञ्चालन गरिने छ । तर समुदाय स्तरबाट वारम्बार प्रश्नहरू उठी रहेमा वा कार्य समितिले मुनासिव देखेमा अर्ध-वार्षिक रूपमा समेत सार्वजनिक सुनुवाई तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । यसरी सञ्चालन गरिने सार्वजनिक सुनुवाई तथा सार्वजनिक लेखा परीक्षण कार्यक्रममा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूलाई आमन्त्रण गरिनेछ तथा यसको प्रतिवेदन समेत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूलाई प्रदान गरिने छ ।

६.९ प्रगति प्रतिवेदन

यस योजना कार्यान्वयनको प्रगति प्रतिवेदन अर्ध-वार्षिक रुपमा तयार गरी सम्बन्धित निकायहरुमा पठाउने छ । तर कुनै दातृ वा सहयोगी संस्था वा निकायसँग गरेको सम्झौताको आधारमा मासिक/त्रैमासिक रुपमा पठाउन पर्ने भएमा सो सम्झौतालाई ध्यानमा राखी सोही बमोजिम प्रतिवेदन तयार गरी पेश गरिने छ ।

६.१० समीक्षा तथा परिमार्जन

यस समुदायको जलवायुमा आएको परिवर्तन तथा त्यसले ल्याएको/पारेको असर तथा प्रभावहरुमा आवश्यक अनुकूलनको लागि यो योजना तयार गरिएको हो । पहिलो र दोश्रो वर्षको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दाको अनुभवलाई समीक्षा गरी आवश्यक परेमा यस कार्ययोजनालाई गाविसको सीफरीसमा परिमार्जन गर्न सकिनेछ ।

६.११ सूचना तथा सञ्चार

यो योजना विभिन्न निकायहरुमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगको लागि वितरण गरिनेछ । साथै गाविस का सा.व.उ.स.हरुमा पनि रहने छ । अनुकूलन योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा वा पश्चात सफलताका कथाहरु बनाइ वितरण गरिने छ । सार्वजनिक जानकारीको लागि यस जलवायु परिवर्तन एकिकृत अनुकूलन योजनाको छोटो सारांश पनि बनाइने छ र कार्य योजनालाई फ्लेक्समा छपाइ गरी सार्वजनिक स्थानमा राखिने छ ।

६.१२ दोहोरोपना तथा रिक्तता

स्थानीय अनुकूलन योजना कार्यान्वयनको सिलसिलामा अनुकूलनका अवसरको लेखाजोखा तथा अनुकूलन कार्य, कार्यक्रम तथा कार्य योजना कार्यान्वयन बीचको दोहोरोपना र रिक्तता हटाउने छ । यस स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजनालाई २०७१ सालको वडा तथा गा.वि.स परिषद्मा लागि विकासको योजनामा समावेश गर्नु पर्दछ । यस अनुकूलन योजना कार्यान्वयनको लागि भिन्न भिन्दै संघसंस्था बाट प्राप्त भएका रकमहरुको हिसाब किताब अध्यावधिक राख्नु पर्दछ र ल्याएको बजेट खर्च भएको शिर्षकहरुको उचित अभिलेख राख्नु पर्दछ ।

६.१३ सहभागीतामूलक अनुगमन, मूल्यांकन, समीक्षा र सिकाई पद्धति

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको निम्ति अनुगमन, मूल्याङ्कन पद्धतिले मुख्य भूमिका खेल्दछ । अनुगमन मूल्याङ्कन पद्धतिले अनुकूलन योजनाको नतिजाहरु सही समयमा लागु गर्न मद्दत पुऱ्याउँदछ । यसले अनुकूलन योजनाहरु माथि बुझाई उजागर गर्दछ । अनुकूलन योजनाका कार्यान्वयन कर्ताहरुलाई काम व्यवस्थित गर्न मद्दत गर्दछ र अनुकूलन योजनाका प्रयासहरुलाई सुधार गर्न मद्दत गर्दछ ।

त्यसैले यस अनुकूलन योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन मात्र नगरी यसलाई सहभागीमूलक बनाई अनुगमन, मूल्याङ्कन, परिवर्तन र सिकाईको अभिलेखीकरण जरुरी छ । यसले हाल भईरहेको जलवायु परिवर्तनको अनिश्चित असरलाई अनुगमन गर्ने र सामना गर्दै, सिक्दै जान मद्दत गर्दछ । यो पद्धति

सहभागीमूलक छ र यसले समुदायलाई अनुकूलन योजना प्रति जवाफदेही बनाउँछ र अपनत्व जगाउँछ । साथै स्थानीय सरोकारवाला र सेवा प्रदायक निकायहरूलाई पनि आफ्नो महत्व बुझाउने मौका प्रदान गर्दछ । सहभागीतामूलक अनुगमन, मूल्याङ्कन, परावर्तन र सिकाइ पद्धतिले समुदाय र सरोकारवालालाई अभै प्रभावकारी बनाउँछ ।

यस जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्य स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना (National Framework on LAPA) २०६८ मा उल्लेखित प्रावधानमा आधारित भई गरिने छ । यसका साथसाथै अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागी सर्वप्रथम सहभागितामूलक अनुगमन, मूल्याङ्कन, परावर्तन तथा सिकाइ समिति गठन गर्ने र ती समितिका सदस्यहरूले अनुगमन मूल्याङ्कनको खाका बनाइ काम गर्नेछ । समिति गठन भइसकेपछि निम्न योजनाबद्ध तरीकाले अधि बढ्नु पर्ने हुन्छ ।

सहभागिता मूलक अनुगमन मूल्याङ्कन परावर्तन तथा सिकाइका पद्धतिको लागि सूचना संकलनको चरणबद्ध प्रकृया तल दिए अनुसार छ ।

चरण नं १ : सरोकारवालाहरूको आवश्यक सूचना मापन ।

चरण नं २ : के अनुगमन गर्ने ?

सूचना क) समुदायमा आधारित योजना प्रक्रिया र प्रयास

सूचना ख) योजनाका उपलब्धिहरु ।

सूचना ग) परिस्थिति ।

चरण नं ३ : सूचाङ्कको निर्माण ।

चरण नं ४ : बेसलाइन (आधार रेखा) मापन ।

चरण नं ५ : अनुगमन योजनाको बजेट तथा स्रोत छुट्याउने ।

माथि उल्लेखित चरणहरूलाई नियमित रूपमा अगाडि बढाउन सर्वप्रथम एउटा समिति गठन गर्न जरुरी छ । यस घेर्मुगाविस को स्थानीय अनुकूलन योजनाको लीग सहभागीतामूलक अनुगमन मूल्याङ्कन परावर्तन र सिकाइ समिति तल तालिका अनुसार छ ।

तालिका २४ : सहभागीतामुलक अनुगमन, मुल्यांकन, समीक्षा र सिकाइ समिति गठन

क्र.स	नम	आवद्ध/पद	ठेगाना	फोन नम्बर
१	बिमला गुरुङ	अ.न.मी	घेर्मु ५	९८४६२५१४५३
२	काम साकी गुरुङ	शिक्षक	घेर्मु ९	९८५६०४५५६७
३	तुल राशी गुरुङ	युवा क्लब संयोजक	घेर्मु ४	९८४६२५१४८६
४	मिन राशी गुरुङ		घेर्मु ३	
५	काम राशी गुरुङ	सदस्य	घेर्मु ७	९८४६५९३३८८
६	भक्त बहादुर गुरुङ	शिक्षक	घेर्मु २	९८४६४५७९०७
७	पूर्ण घले	अमृत ब.च. अध्यक्ष	घेर्मु ९	९८४६५९३३९७
८	मेघराज गुरुङ	राधी जलविद्युत	घेर्मु ९	९८५६०४५८३५
९	राजन गुरुङ	हिमताल हाईड्रोपावर	घेर्मु ९	९८५६०४५४३६
१०	मोती प्रसाद गुरुङ	शिक्षक	घेर्मु ८	९८४६३६९९३४
११	तुलसी प्रसाद गुरुङ	युवा क्लब सचिव	घेर्मु ५	९८४६४२०४६१

६.१४ अनुगमन योजनाको तार्किक खाका

यस जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन योजनाको कार्यान्वयनको अवस्थालाई नियमित अनुगमन गर्नको लागि आवश्यक पर्ने सूचकाङ्कहरूलाई निम्न तार्किक खाका बमोजिम पहिचान गरीएको छ ।

तालिका २५: अनुगमन योजनाको तार्किक खाका

लक्ष्य	उपलब्धिका सूचाङ्क	जोखिमहरू
जलवायु परिवर्तनबाट सृजित जोखिमहरू न्यूनीकरण गरी वातावरण अनुकूलित समूह समाजको निर्माण हुनेछ		
उद्देश्यहरू	उपलब्धिका सूचाङ्क	जोखिमहरू
वातावरण मैत्री नमूना गाविस बनाउने	गा.वि.स.का सवै घरधुरीमा सुधारिएको चुल्हो निर्माण गर्ने	बजेट अभाव हुन सक्ने
पहिरोजन्य प्रकोप कम भएको हुनेछ	१००० मि जैविक तटबन्ध निर्माण भएको हुने	जन सहभागिता कम हुने
विपन्न वर्गको आयस्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ	५० घर धुरीको आयस्तर बृद्धि भएको हुनेछ	ईच्छा शक्ति कम हुने

डँढेलो न्यूनिकरण भएको हुनेछ	विभिन्न तालिम तथा अभिन नियान्त्रण सामाग्रीले न्यूनिकरणमा सहयोग भएको हुनेछ ,चेतना अभिवृद्धि भएको हुनेछ	प्राकृतिक डँढेलो रोक्न नसकिने
सुख्खा जग्गा सिंचित हुनेछ	२००० मि सिंचाई कुलो निर्माण	सिंचाईमा पानी अपुग हुन सक्ने

६.१५ अनुगमन मूल्याङ्कन योजना

यस अनुकूलन योजनालाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन भए/नभएको अवस्थालाई नियमित रुपमा अनुगमन गर्नको लागि के के सूचना, कुन कुन स्रोतबाट, कहिले कहिले र कस-कसले संकलन गर्ने तथा त्यसरी संकलन गरेको सूचनालाई कसले विश्लेषण गर्ने र विश्लेषणको आधारमा कहिले कहिले सुभावहरु दिने भन्ने विस्तृत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना निम्न बमोजिम तयार गरिएको छ ।

तालिका २६: अनुगमन तथा मूल्यांकनको विस्तृत खाका

सूचाङ्कक	आवश्यक सूचना	हालको अवस्था वा आभार सूचना	सूचनाको स्रोत	सूचना संकलन गर्ने जिम्मेवारी	सूचना विश्लेषण गर्ने जिम्मेवारी	सुभाव दिने समय पटक
लक्ष्यका सूचाङ्कहरु						
उद्देश्यका सूचाङ्कहरु	स्थलगत निरीक्षण	१०० घरधुरी सुधारिएको चुल्हो विहिन	रेकर्ड राख्ने	अनुगमन समिति	समन्वय समिति	३/३ महिनामा
	निरीक्षण पहिरोको अवस्था	५०६० मि तटबन्ध, वारी खेत क्षति	रेकर्ड फोटो श्रमदान विवरण	अनुगमन समिति, व्यावस्थापन समिति	व्यावस्थापन समिति गाविस कार्यलय	६/६ महिनामा
	आय वृद्धि, अन्य संस्था क्षेत्रमा आवद्ध	आम्दानी	रेकर्ड माइनुट	अनुगमन समिति	गाविस समन्वय समिति	६/६ महिनामा
	वन क्षेत्र समचार	वनको अवस्था, अग्नि रेखा	रेकर्ड फोटो,माइनुट	अनुगमन समिति, सा.व.उ.स	समन्वय	६/६ महिनामा
	असिंचित क्षेत्रफल, पानीको उपलब्धता, लाभान्वित घरधुरी	नहरको लम्बाइ सिंचित क्षेत्र	रेकर्ड, फोटो,माइनुट	अनुगमन समिति, सम्बन्धित समिति	समन्वय जि.वि.स	६/६ महिनामा

सन्दर्भ सामाग्रीहरु :

- नेपाल सरकारले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, २०६७
- स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना, २०६८
- घेर्मुगाविस को पार्श्वचित्र, २०६६
- लमजुङ्ग जिल्लाका घरधुरीहरुको विपन्नता स्तरीकरण प्रतिवेदन- २०७०

अनुसूचीहरु:

अनुसूची १: गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति गठन तथा संचालन कार्यविधि

गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति गठन तथा संचालन

प्रस्तावना :

जलवायु परिवर्तन एउटा तितो सत्य हो । जलवायु परिवर्तनले प्रकोपका घटनाहरुलाई बढावा दिदैँ भविष्यमा विपद्का घटनाहरुको मात्रा, बारम्बारता तीव्र रूपले बढ्ने अनुमान गरिएको छ । बाढी, पहिरो, भूकम्प, आगलागी, हावा-हुरी तथा असिना, मुसलधारे वर्षा, सुक्खा, हिमताल विस्फोटको बाढी, संरचना क्षत विक्षत, हिम पहिरो, चट्याङ्ग, तातो तथा चिसो हावा, हिमपात, जस्ता प्रकोपहरुले धेरै धनजनको नोक्सान पुऱ्याउने अनुमान गरिएको छ ।

नेपालको विकास प्रक्रियामा थप अवरोध पुऱ्याउने सम्भावना उत्तिकै टड्कारो रूपमा स्थानीय, जिल्ला, क्षेत्रीय, तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरमा देखिएको छ । यसै समस्यालाई मध्य नजर गरी हरेक क्षेत्रबाट जलवायु परिवर्तनका असरसंग जुध्न पहल शुरु भइरहेको छ । यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकारले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, २०६७ र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना विकासका योजना, २०६८ जस्ता मार्गनिर्देशन तयार पारी स्थानीय स्तरको जोखिम पहिचान गरी उत्थानशील समुदाय निर्माण गर्ने कार्यलाई स्थानीय विकास योजनामा मूलप्रवाहीकरण गर्दै लैजानु पर्ने जोड दिएको छ ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, २०६७, नेपाल सरकारको वातावरण तथा प्रविधि मन्त्रालयले यस विषयलाई हेर्दछ भने स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना विकासका योजना, २०६८ नेपाल सरकारको संघिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले यस विषयलाई हेर्दछ । तर यो दुवै योनजाको व्यवस्था जिल्ला विकास समिति अन्तर्गत गरिने निर्देशन पनि उल्लेख गरिएको छ । अनुकूलन कार्ययोजना जि.वि.स को वातावरण तथा उर्जा इकाईले जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी क्षेत्र समेत हेर्दछ । गा.वि.स स्तरमा हालसम्म त्यस्तो कुनै संरचना बनिनसकेको अवस्था छैन । गा.वि.स स्तरमा रहेका विद्यमान संरचनाहरुले सामान्यतया कुनै खास विषयगत क्षेत्र (जस्तै: कृषि, वन, जातिगत आदि) वा राजनैतिक तथा वर्गीय क्षेत्र मात्र समेटेको अवस्था छ । तर जलवायु परिवर्तनले कुनै विशेष क्षेत्र भन्दा पनि सबैजसो क्षेत्रमा असर गर्दछ । सो कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि गा.वि. स तथा नगरपालिकालाई एक उपयुक्त इकाई मानिएको छ । यी दुवै अवधारणा (जलवायु परिवर्तन र प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण) तथा नयाँ सवालमा योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्न, कार्यक्रम तथा बिनियोजित बजेट एकिकृत तथा समन्वयात्मक ढंगबाट लक्षित संकटासन्न समुदायसम्म पुऱ्याउन स्थानीय निकाय (गा.वि.स/नपा) लाई सहयोग गर्न गाउँ विकास समितिको नेतृत्वमा सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरुको समावेशी साझा मञ्चको रूपमा घेर्मुगाविस मा गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समितिको गठन गरी कार्य संचालन गर्न हरियो वन कार्यक्रम, केएर नेपालको सहयोगमा यो कार्यविधि तयार गरिएको छ ।

१. यस गाउँ जलवायु परिवर्तन समन्वय समितिको नाम र ठेगाना

यस गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति को नाम “गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति, घेर्मु” रहने छ र यसको कार्यालय घेर्मुगाविस मा रहने छ । यसको अंग्रेजी नाम Village Climate Change Adaptation and Disaster Risk Management Coordination Committee रहनेछ ।

२. यस कार्यविधि प्रारम्भ

यो कार्यविधि तत्कालीन रूपमा गाउँ विकास समितिबाट अनुमोदन भए पश्चात कार्यान्वयन हुनेछ । यस कार्यविधिलाई आउदो गाउँ विकास परिषदको बैठकबाट समेत अनुमोदन गरी सोही अनुसार कार्यान्वयन गरिनेछ ।

३. यस कार्यविधिमा उल्लेखित शब्द को व्याख्या तथा परिभाषा

विषय वा प्रसंगले यस कार्यविधिमा उल्लेख गरिएका शब्दहरूको दुई वा सो भन्दा बढी अर्थ लाग्न गएमा स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन तथा वन ऐन र उक्त ऐन अन्तर्गत बनेका नियमावली र निर्देशिकाले व्याख्या गरेको परिभाषालाई नै बुझाउने छ र उक्त ऐन, नियमावली तथा निर्देशिकाले नसमेटिएको शब्द तथा वाक्यलाई यसै कार्यविधि अनुसार गठित समितिको बैठकको निर्णयले व्याख्या तथा परिभाषा गर्ने छ ।

४. गाउँ जलवायु परिवर्तन समन्वय समिति गठनका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू

लक्ष्य :

गा.वि.स स्तरमा रहेका विभिन्न समूह/सञ्जाल तथा सरोकारवालाहरू बीच आपसी सहकार्य र संस्थागत सुशासन प्रवर्द्धन गर्दै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन लगायतका सम्बन्धित विषयहरूमा गाविस स्तरमा समन्वयात्मक र सहयोगी वातावरण श्रृजना गरी यस गा.वि.सलाई समानुकूलन समुदाय बनाउने ।

उद्देश्यहरू :

- क) जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन र वातावरणीय सवालहरूमा गा.वि.स स्तरमा प्रभावकारी रूपमा कार्य गर्न समावेशी एवं समन्वयात्मक संरचनाको रूपमा काम गर्ने ।
- ख) गा. वि. स स्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको योजना, कार्यान्वयन तथा अनुगमन मूल्यांकन कार्यको समन्वय गर्ने ।
- ग) स्थानीय स्तरमा गठित विभिन्न विषयगत समूह तथा सरोकारवालाहरूको आपसी अनुभव तथा सिकाइ आदानप्रदान गर्दै साझा सवालहरूमा समन्वय तथा सहकार्यको वातावरण सृजना गर्ने ।
- घ) स्थानीय स्रोतको परिचालनका साथै सेवा प्रदायक तथा स्थानीय निकायहरूबाट स्रोत संकलन गरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण, विपद् व्यवस्थापन, वातावरणीय संरक्षण, स्थानीय विकास तथा स्थानीय समुदायको हितमा परिचालन गर्ने ।
- ङ) स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ को मर्म बमोजिम स्थानीय स्तरको समन्वयको लागि गा.वि.स.लाई सहयोग गर्ने ।

५. गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् व्यवस्थापन समन्वय समितिले कार्य संचालन गर्ने विषयगत क्षेत्र

घेर्मुगा. वि. स भित्र निम्न विषय अन्तरगत क्रियाकलापहरु संचालन गरिने छ ।

क) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, न्यूनिकरण तथा वातावरण संरक्षण, विपद् जोखिम न्यूनीकरण

ख) महिला, विपन्न तथा जोखिममा परेको समुदायको जीवीकोपार्जन र आय आर्जन

ग) स्थानीय प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन

घ) स्थानीय श्रोत व्यवस्थापन समूहको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि

ङ) स्थानीय उपभोक्ता समूह, समिति र सेवा प्रदायक संघ संस्था बीचको समन्वय अभिवृद्धि

६. समन्वय समितिको संरचना

जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रगत व्यापकता एवं नेपाल सरकारबाट स्वीकृत स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाको मर्म बमोजिम खासगरी नापाका विषयगत क्षेत्र एवं सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरु समेट्ने गरी समन्वय समितिको संरचना हुनेछ ।

यस समिति गठन गर्दा कम्तिमा एक तिहाई महिलाका साथै अन्य लक्षित वर्ग (विपन्न, दलित, जनजाति एवं अपांगता आदि) तथा उमेर समूहको समेत समावेशी बनाउन पहल गरिनेछ । यस स्थानीय अनुकूलन योजना कार्यान्वयन तथा आवश्यक समन्वयका लागि अनुसूची २ बमोजिमको समन्वय समिति गठन गरिएको छ ।

७. समन्वय समितिको गठन विधि

यस गा.वि.समा सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरुको प्रतिनिधित्वमूलक भेलाले गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समितिको गठन गरेको छ । यस समितिको कार्यकाल बढिमा ५ वर्षसम्म हुन सक्नेछ । गाविस सँग आवद्ध यस समितिको संरक्षकत्व गा.वि.स एवं परिषदले गर्दछ । यस समितिको स्वीकृत कार्यविधि एवं गा.वि.स तथा परिषदको निर्णय अनुसार भविष्यमा यस्को संरचना, कार्यकाल, एवं गठन/ पूर्णगठन हुनेछ ।

८. गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समितिको काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी :

- नियमित रुपमा बैठक बसी आपसी अनुभव, सिकाई तथा अफठ्याराहरुको आदान प्रदान गर्ने ।
- गाविस क्षेत्रभित्र जलवायु परिवर्तनका संभावित असरहरुको सम्बोधनका लागि स्थानीय अनुकूलन योजना (लापा) तयारी, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि समन्वय गर्ने ।
- गा.वि.स अन्तर्गत भएका प्राकृतिक श्रोत साधन तथा अवसर/संभावनाहरुको पहिचान गरी समुचित परिचालनका लागि आवश्यक सम्पर्क, समन्वय तथा सहकार्य गर्ने ।
- गा.वि.स क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका लक्षित वर्ग (संकटासन्न वर्ग) पहिचान गरी उनीहरुको लागि विशेष कार्यक्रमहरु तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने ।

- योजनाको कार्यान्वयन र समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- गा.वि.स क्षेत्रभित्रका समुहहरूमा सुशासन स्थापित गर्न पहल तथा अनुगमन गर्ने ।
- गा.वि.सलाई जलवायु परिवर्तन, कृषि, वन तथा वातावरण जस्ता क्षेत्रहरूमा विकासका लागि आवश्यक सल्लाह सुझाव दिने तथा गाउँ परिषद्ले निर्णय गरे अनुसारका क्रियाकलापहरू गर्न गा.वि.स.लाई सहयोग गर्ने ।
- विभिन्न सहयोगी निकायहरूसँग समन्वय गर्ने तथा गा.वि.स.मा प्राप्त सहयोगलाई लक्षित वर्गसम्म प्राथमिकतासाथ पुर्‍याउन सहयोग गर्ने ।
- यस समन्वय समितिको कार्यलाई व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाउन आवश्यक कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- आवश्यक नीति नियम सहित समितिको नाममा कोष (जस्तै: जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरण कोष) स्थापना गर्ने र परिचालन गर्ने ।
- सामान्यतया यस समितिले कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा लक्षित वर्गको सहभागिता हुने गाविस भित्रका विभिन्न समूह, सामुदायिक संघ, संस्था तथा निकायहरू मार्फत कार्यान्वयन गर्नेछ । तथापि विशेष परिस्थितिमा यस समिति आफैले समेत जिम्मेवारी बाँडफाँड गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सक्नेछ ।

९. समन्वय समितिको बैठक सम्बन्धी व्यवस्था

समन्वय समिति (पूर्ण र सामान्य गरी) मा दुई प्रकारको बैठक हुने छ । पूर्ण बैठक भन्नाले पद पूर्ति भएको सदस्य संख्याको बहुमत सदस्य उपस्थित भएको बैठकलाई जनाइने छ भने सामान्य बैठक भन्नाले बहुमत सदस्य उपस्थित नभएको अवस्थालाई मानिने छ ।

- क. बैठक मासिक रुपमा नियमित बस्ने छ । आवश्यक परेमा जनुसुकै वेला पनि बस्न सक्ने छ ।
- ख. बैठक अध्यक्षको आदेशमा सचिवले लिखित वा मौखिक रुपमा पूर्व सूचना दिई बोलाइने छ ।
- ग. बैठक सामान्यतया गा.वि.स कार्यालय वा अध्यक्षले तोकेको स्थान, मिति र समयमा बस्नेछ ।
- घ. बैठकको अध्यक्षता अध्यक्षले गर्ने छन् । अध्यक्षको अनुपस्थितिमा उपाध्यक्षले गर्ने र उपाध्यक्षको अनुपस्थितिमा बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले आफू मध्येबाट छानेको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्ने छन् ।
- ङ. बैठकमा सल्लाहकार समूह, व्यक्ति तथा विशेषज्ञलाई आमन्त्रण गरी सल्लाह सुझाव लिइनेछ । तर त्यस्तो आमन्त्रित व्यक्तिहरूको संख्यालाई बैठकको गणपूरक संख्यामा गणना गरिने छैन र आमन्त्रितहरूको मताधिकार पनि हुने छैन ।
- च. बैठकमा भएका छलफल तथा निर्णयलाई सदस्य-सचिवले निर्णय पुस्तिकामा अभिलेख राखी बैठकको अध्यक्षबाट प्रमाणित गराउनुपर्ने छ ।
- छ. समन्वय समिति गाउँ विकास समिति तथा गाउँ विकास परिषद् प्रति जवाफदेही हुने छन् ।

१०. गाउँ जलवायु परिवर्तन समन्वय समितिका पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी

पद	काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी
क) अध्यक्ष	<ul style="list-style-type: none"> • समितिको बैठकको अध्यक्षता गर्ने,

	<ul style="list-style-type: none"> • बैठकहरूमा उठेका विवादित विषयमा निर्णायक मत दिने, • अन्य पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको जिम्मामा रहेको कामहरूको अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने, • सरोकारवाला संघ संस्था र नागरिक समाजसंग निकटतम सम्बन्ध र सम्पर्क नियमित रूपमा राखिरहने । • गाउँ जलवायु परिवर्तन समन्वय समितिको उद्देश्य परिपूर्तिका लागि मुख्य कार्यकारिणीको रूपमा आवश्यक पर्ने सबै प्रकारका कार्यहरू गर्ने । • समन्वय समितिको बैठक बोलाउन सदस्य सचिवलाई निर्देशन दिने । • बैठकमा प्रतिवेदन, प्रस्ताव पेश गर्ने/ गराउने । • समिति/संजालको निर्णय अनुसार सदस्यहरूलाई कामको बाँडफाँड गर्ने तथा त्यस्ता कामहरूको समन्वय गर्ने • समिति/संजालको काम कारवाही लाई पारदर्शी बनाउन प्रयत्नशील रहने । • सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रका विकास कार्यक्रम/आयोजनाहरूको सफल कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने । • सदस्य तथा सदस्यसंग सम्बन्धित संस्थासंग समन्वय र सञ्चार कायम गर्ने /गराउने । • समिति/संजालको तर्फबाट विभिन्न संस्थाहरूमा प्रतिनिधित्व गर्ने ।
ख) उपाध्यक्ष	<ul style="list-style-type: none"> • अध्यक्षको अनुपस्थितिमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने, • अध्यक्षको काम कारवाहीमा सहयोग गर्ने, • समिति/संजालको निर्णयबाट प्रदान गरिएका अन्य अधिकारहरू प्रयोग गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
ग) सचिव	<ul style="list-style-type: none"> • अध्यक्षको निर्देशन वमोजिम बैठक बोलाउने, बैठकको कार्यसूचि (एजेन्डा) तयार गर्ने, निर्णय पुस्तिका तयार गरी प्रमाणीत गराउने र निर्णयको प्रतिलिपि उतार गरी सदस्यहरूलाई उपलब्ध गराउन अध्यक्षको सल्लाह र निर्देशन वमोजिम बैठकको एजेन्डा तयार गर्ने । • अभिलेख राख्ने तथा समितिका कागजपत्र सुरक्षित राख्ने । • कार्यालय सञ्चालन सम्बन्धी काम कार्यवाही गर्ने । • कार्यसञ्चालनका लागि भएका कामको बाँडफाँड अनुसार कार्य सम्पन्न गराउने । • समिति/संजालका निर्णयहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कार्यहरू गर्ने । • समिति/संजालको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी समितिमा पेश गर्ने । • समिति/संजालको प्रतिवेदन, प्रस्ताव आदि तयार गर्ने । • कार्य-समितिको बैठकमा भाग लिने । • समिति/संजालले तोकेको अन्य कार्यहरू गर्ने ।
घ) कोषाध्यक्ष	<ul style="list-style-type: none"> • कोष सम्बन्धी सम्पूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्ने, आय-व्ययको सम्पूर्ण अभिलेख राख्ने र राख्न लगाउने । • आर्थिक कार्य प्रणाली नियमित गर्ने । • आर्थिक प्रतिवेदन तयार पार्ने । • आर्थिक कार्यक्रम तयार पार्ने । • लेखा परीक्षकलाई आवश्यक सहयोग गर्ने । • सम्पूर्ण जिन्सी सामानहरूको जिम्मेवारी लिने ।
ङ) सदस्यहरू	<ul style="list-style-type: none"> • बैठकमा सहभागी भई प्रस्तावहरूमा आफ्नो राय दिने र निर्णयमा सहभागी हुने । • समिति/संजालको निर्णय अनुसार अन्य तोकिएका कामहरू गर्ने । • आफ्नो क्षेत्रका सदस्य समूहहरूको प्रत्यक्ष सम्पर्कमा रही आवश्यक समन्वय र सहयोग गर्ने ।

११. समितिका पदाधिकारी एवम् सदस्यहरूको पदमुक्त राजिनामा, स्वीकृति र पदपूर्ति

क) यदि कुनै पदाधिकारीले पदबाट राजिनामा दिएमा सो राजिनामा समितिको पूर्ण बैठकमा प्रस्तुत गरी समितिको निर्णयबाट स्वीकृत गरिने छ ।

ख) कुनै पनि पदाधिकारीले तीनवटा बैठकमा लगातार विना सूचना अनुपस्थित भई पूर्ण बैठक बस्न बाधा परेको स्थितिमा निजलाई समितिको सामान्य बैठकले सचेत गराउने छ । त्यस पछिको बैठकमा पनि अनुपस्थिति रहेमा समितिको सामान्य बैठकले निजलाई पदमुक्त गर्न सक्ने छ ।

ग) कुनै पनि पदाधिकारीले समन्वय समितीको अहित हुने कार्य गरेमा निजलाई समितीको पूर्ण बैठकले आवश्यक असुल उपर गरि पदमुक्त गर्न सक्ने छ ।

घ) कुनै पनि पदाधिकारीको राजिनामा स्वीकृत भएको खण्डमा अवस्था हेरी समन्वय समितिले बाँकी अवधिको लागि अर्को सदस्यको पदपूर्ति गर्न सक्नेछ ।

१२.सल्लाहकार समूहको व्यवस्था

क) यस समन्वय समितिले गाविस क्षेत्रमा अवस्थित राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरूलाई स्थायी, विशिष्ट सल्लाहकारको रूपमा आमन्त्रण गर्नेछ र ती प्रतिनिधिहरूको सल्लाह सुझावलाई आधार लिई निर्णय प्रक्रियामा पुग्नेछ ।

ख) यस गाविस मा कार्य गर्ने सरकारी निकायका प्रमुखहरूलाई स्थायी प्राविधिक सल्लाहकार समूहको रूपमा आमन्त्रण गरिने छ र ती प्रतिनिधिहरूको सल्लाह सुझावलाई आधार लिई कार्य प्रक्रियाको निर्णय गरिने छ ।

ग) यस गाविस का समाज सेवीहरूलाई वरिष्ठ सल्लाहकारको रूपमा आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

घ) सल्लाहकारहरूले सल्लाह सुझाव दिन सक्नेछ तर आफ्नो सल्लाह लागु गराउन दवाब दिन सक्ने छैन ।

१३. कोष स्थापना र व्यवस्थापन

गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समितिलाई दिगो रूपमा सञ्चालन र निरन्तरता प्रदान गर्न समितिको नाममा एक मूल कोष र आवश्यकता अनुसार उपकोषको स्थापना गरिने छ । यस कोषलाई परिचालन तथा व्यवस्थित गर्न अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष मध्ये कुनै २ को संयुक्त रूपमा राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकमा खाता खोलीने छ । यो कोष परिचालनको लागि कार्यविधि तयार गरी लागु गरिनेछ ।

कुनै पनि दातृ/सहयोगी/सहकार्य गर्न चाहने निकाय, संघ संस्था वा व्यक्तिबाट निश्चित कोष वा मुलकोषमा यस समन्वय समितिले निश्चित क्रियाकलाप संचालन गर्न वा अनुदानको रूपमा सहयोग रकम प्राप्त गर्न सक्ने छ ।

यस समन्वय समितिले कम्तिमा वर्षको १ पटक (आ.व. समाप्त भएको मितिले २ महिना भित्र) समितिले गरेका काम, कार्यवाहीहरू र आय व्यय विवरण गाउँ विकास समिति तथा परिषद्मा प्रस्तुत गरी अनुमोदन गर्नुपर्नेछ । कार्यक्रमको प्रकृति एवं समितिको बजेटको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार मान्यता प्राप्त लेखा परीक्षक मार्फत समेत लेखा परीक्षण गर्ने प्रयास गरिनेछ ।

१४. गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापनसमन्वय समितिको छाप तथा लेटरप्याड

यस समन्वय समितिको आफ्नो एउटा छुट्टै छाप र लेटरप्याड हुनेछ । जुन यस कार्यविधि लागु भएको मितिले एक महिना भित्र तय गरी लागु गरिने छ ।

१५. प्रगति प्रतिवेदन र कार्यक्रम:

प्रत्येक वर्ष विगत एक वर्षमा भए गरिएका क्रियाकलापहरुको प्रगति प्रतिवेदन प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको २ महिना भित्र तयार गरी गाउँ विकास समिति तथा परिषद्को बैठकमा अनुमोदन गराइने छ । साथै यस्तो प्रगति प्रतिवेदन सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुमा समेत पेश गरिने छ ।

आगामी वर्ष गरिने क्रियाकलापहरु सहितको वार्षिक कार्ययोजना तयार गरी परिषद्को बैठकबाट स्वीकृति लिइने छ । तर यो कार्यविधि लागु भएको आर्थिक वर्षको सम्बन्धमा समन्वय समितिको बैठकको निर्णय नै अन्तिम हुने छ ।

गाउँ विकास समितिको परिषद् भेला हुनु अगावै तथा प्रत्येक वर्षको पौष महिना भित्रमा आगामी आर्थिक वर्षको योजना तयार पारि सम्बन्धित गाविस तथा सरोकारवाला संस्थाहरु समक्ष प्रस्तुत गरिने छ ।

१६. विविध

क) यस अन्तर्गत बनेका कुनैपनि कार्यविधि, संरचना तथा अन्य दस्तावेजहरु तथा निर्णयहरुको आधिकारिकताको लागि गाउँ विकास समिति परिषद्को निर्णय अन्तिम हुनेछ । कार्यक्रमको प्रकृति तथा आवश्यकता हेरी समन्वय समितिको बैठक, गाउँ विकास समितिको अध्यक्ष, गाउँ विकास समितिको निर्णय मान्य हुन सक्नेछ ।

ख) घेर्मु गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति सरकारी निर्णय वा अन्य कुनै कारणवस विघटन भएमा यस समन्वय समितिको मातहातमा रहेका सम्पूर्ण चल अचल पुँजी तथा दायित्व घेर्मु गाउँ विकास समिति वा तोकिए बमोजिम कार्य गर्ने निकायमा हस्तान्तरण हुनेछ । तर कुनै पनि क्रियाकलाप संचालन गर्न प्राप्त रहेको रकम सम्बन्धित सहयोगी निकाय तथा संस्था संगको समझदारी अनुसार सम्बन्धित संस्थाले फिर्ता लैजान सक्नेछ ।

ग) कार्य समितिको कुनै पदाधिकारी वा सदस्यहरुले उद्देश्य विपरित काम गरेको वा अनुशासनलाई उद्देश्यमूलक रुपबाट वारम्बार उल्लंघन गरेको पाइएमा त्यस्ता पदाधिकारी वा सदस्यहरुलाई, निलम्बन गर्ने वा निष्काशन गर्ने कार्य गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समितिको पूर्ण बैठकमा पदपूर्ति भएका सदस्यहरुको २ तिहाइ बहुमतको निर्णयले गर्नेछ । साथै रकम हिनामिना गर्ने तथा बुझाउनुपर्ने जिन्सी एवं नगदी कारोबार बुझाउन अटेर गर्ने व्यक्तिलाई प्रचलित कानून अनुसार असुल उपर गराउन वा कारवाही चलाउन सक्नेछ ।

घ) कसैलाई पनि सफाइको मौका तथा दावी विरोध गर्न बञ्चित गरिने छैन । सोको लागि कुनै पनि व्यक्तिले समन्वय समितिको क्रियाकलाप तथा निर्णय प्रति समन्वय समिति तथा गाविस वा परिषद्को बैठकमा आफ्ना भनाई तथा सफाइहरु राख्न सक्नेछ । भनाई तथा सफाई राखिएको समिति तथा परिषद्को बहुमतको निर्देशन अनुसार यस कार्यविधिमा आधारित रहि गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समितिले निर्णय लिने छ ।

ङ) यस कार्यविधिमा भएको व्यवस्थाहरु नेपाल सरकारद्वारा जारी कुनै पनि ऐन कानूनसंग संग वाभिन गएमा वाभिएको हदसम्म स्वतः निष्क्रिय हुनेछन् । यस कार्यविधिमा उल्लेख गरिएका वा नगरिएका कुनै पक्षमा कुनै विवाद परेमा वा अस्पष्ट भएमा नेपाल सरकारको प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति

१. मान्यता

- जलवायु परिवर्तन र प्रकोप जोखिमको असर पर्ने विविध क्षेत्रहरुको अलग अलग समन्वय समिति हुनु भन्दा एउटै साभा तथा समावेशी संरचनाको स्थापना गर्ने छ ।
- गाविस को समानान्तर भन्दा पनि सहयोगी संरचनाको आवश्यकता ।
- गाविस तथा विविध विषयगत क्षेत्रहरुका बीच आपसी सम्पर्क, समन्वय तथा सहकार्यको वातावरण सृजना गर्ने छ ।
- गाविस क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि सवालमा एकद्वार प्रणाली विकास तथा संस्थागत गर्न ।
- सरकारको नीति तथा कार्यक्रमलाई तल्लो तहसम्म पुर्‍याउन तथा लक्षित संकटासन्न समुदाय र स्थानीय निकायका बीचमा पुलको काम गर्ने छ ।

२. लक्ष्य :

गाविस स्तरमा रहेका विभिन्न समूह/सञ्जाल तथा सरोकारवालाहरु बीच आपसी सहकार्य र संस्थागत सुशासन प्रवर्द्धन गर्दै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन लगायतका सम्बन्धित विषयहरुमा गाविस स्तरमा समन्वयात्मक र सहयोगी वातावरण सिर्जना गरी यस गाविस लाई समानुकूलन समुदाय बनाउने ।

३. उद्देश्यहरु :

- जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रमा स्थानीय स्तरमा समन्वयात्मक रुपमा कार्य गर्न समावेशी एवं प्रभावकारी संरचनाको रुपमा काम गर्न ।
- गाविस स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको योजना, कार्यान्वयन तथा अनुगमन मूल्यांकन कार्यको समन्वय गर्न ।
- आपसी अनुभव तथा सिकाई आदानप्रदान गर्दै साभा सवालहरुमा समन्वय तथा सहकार्यको वातावरण सृजना गर्ने ।
- स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन २०५५ को मर्म बमोजिम स्थानीय स्तरको समन्वयको लागि गा.वि.स.लाई सहयोग गर्न ।
- स्थानीय अनुकूलन योजना, २०६७ तथा स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्ययोजना, २०६८ अनुरूपका सिद्धान्त बमोजिम कार्य गर्न ।
- स्थानीय स्रोत साधनको समुचित परिचालनका लागि सहयोग गर्न ।

४. सांगठनिक संरचना

यस घेर्मुगाविस मा भएको सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरु (खासगरी नापाका विषयगत क्षेत्र तथा लापा संरचना बमोजिम र स्थानीय विपद् जोखिमको प्रतिनिधित्वमूलक भेलाको निर्णय अनुसार र सो निर्णयलाई २०७० श्रावण २७ गतेका दिन पूर्णता दिदै निम्नानुसार गाउँ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम व्यवस्थापन समन्वय समिति गठन गरेको छ । गा.वि.स सँग आवद्ध यस समितिको संरक्षकत्व गा.वि.स तथा परिषद्ले गर्दछ ।

पूनुश्च :

यस अवधारणापत्रमा उल्लेख गरिएका वा नगरिएका कुनै पक्षमा कुनै विवाद परेमा वा अस्पष्ट भएमा नेपाल सरकारको प्रचलित कानून बमोजिम हुने ।

અનુસૂચી ૨. ગાउँ જલવાયુ પરિવર્તન અનુકૂલન ર વિપદ્ જોખિમ વ્યવસ્થાપન સમન્વય સમિતિ

ગાउँ જલવાયુ પરિવર્તન અનુકૂલન તથા વિપદ્ જોખિમ વ્યવસ્થાપન સમન્વય સમિતિ ઘેર્મુ , લમજુડ

ક્ર.સ.	નામ થર	પદ	પ્રતિનિધિત્વ ગર્ને સમૂહ/સંસ્થા	ઠેગાના	સમ્પર્ક નં.
૧	શિવ પ્રસાદ પૌડેલ	અધ્યક્ષ (પદેન)	ગાવિસ કો કાર્યાલય	ઘેર્મુ- ૫	૯૮૪૬૦૪૫૭૦૯
૨	ઘનશ્યામ ઘલે	ઉપાધ્યક્ષ	વિદ્યાલય	ઘેર્મુ- ૫	૯૮૪૬૨૫૭૪૩૩
૩	કન્યા પ્રસાદ ગુરુડ	સદસ્ય	સહજકર્તા	ઘેર્મુ	૯૮૪૬૨૭૨૬૯૯
૪	વૃષ બહાદુર ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ	૯૮૪૬૧૪૩૨૦૬
૫	અર્જુન ન્યૌપાને	સદસ્ય	ઉપ સ્વાસ્થ્ય ચૌકી	ઘેર્મુ	૯૮૪૬૫૭૮૩૪૫
૬	કુમેર ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ- ૧	૯૮૪૬૨૭૩૫૩૩
૭	મૈત બહાદુર ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ- ૩	૯૮૪૬૫૬૦૦૧૮
૮	વૈસ બહાદુર ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ- ૪	૯૮૪૬૩૫૩૨૦૩
૯	દિલ બહાદુર ઘલે	સદસ્ય		ઘેર્મુ- ૫	૯૮૪૬૨૪૮૨૯૯
૧૦	તુલ બહાદુર ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ- ૬	૯૮૪૬૫૬૦૨૮૩
૧૧	ચિત્ર બહાદુર વિ.ક.	સદસ્ય		ઘેર્મુ- ૮	
૧૨	સીતા ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ- ૯	૯૮૪૬૫૬૭૨૪૧
૧૩	ચિસાડ ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ	૯૮૪૬૬૪૪૪૨૨
૧૪	લેખમાન ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ	૯૮૪૬૦૧૯૯૪૭
૧૫	ગમ બહાદુર ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ	૯૮૪૬૨૪૮૭૭૮
૧૬	મંગલ માયા ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ	૯૮૪૬૨૭૩૧૦૩
૧૭	રામ ઘલે	સદસ્ય		ઘેર્મુ	૯૮૪૬૩૦૧૯૯૦
સલ્લાહકાર સદસ્યહરુ					
૧૮	મુક્ત બહાદુર ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ	૯૮૫૧૦૦૧૪૨૬
૧૯	કામ સાર્કી ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ	૯૮૫૬૦૪૫૫૬૭
૨૦	દન બહાદુર ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ	
૨૧	વીર કાસી ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ	૯૮૪૬૪૫૮૮૬૪
૨૨	સુના ગુરુડ	સદસ્ય		ઘેર્મુ	૯૮૪૬૩૧૫૭૭૭
૨૩	પૂર્ણ ઘલે	સદસ્ય		ઘેર્મુ	